

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Míra přerozdělování a její vliv na ekonomický růst
The Rate of Redistribution and Its Effect on the Economic Growth

Student: Stranislav Kappel
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Martin Štěpánek, PhD.

Ostrava 2010

Zadání bakalářské práce

Student: Stanislav Kappel

Studijní program: Hospodářská politika a správa

Studijní obor: Národní hospodářství

Téma: Míra přerozdělování a její vliv na ekonomický růst

Rate of redistributing and her effect to the economic growth

1. Úvod
 2. Teoretické přístupy vybraných ekonomických škol k velikosti vládních výdajů
 3. Analýza hospodářských politik vybraných zemí
 4. Aplikace zjištěných poznatků na Českou republiku
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Přílohy

Odborná literatura:

- Friedman, M. *Kapitalismus a svoboda*. Praha: Liberální institut, 1993. ISBN 80-85787-33-4
Friedman, M. *Svoboda volby*. Praha: Liberální institut, 1992. ISBN 80-85467-85-2
Hayek, F.A. *Cesta do otroctví*. Brno : Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-86598-71-3

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Martin Štěpánek, Ph.D.

Datum zadání: 20. listopadu 2009

Datum odevzdání: 7. května 2010

Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury uvádím všechny použité zdroje.

V Ostravě dne 7.5. 2010

Podpis autora

Poděkování

Děkuji panu Ing. Martinu Štěpánkovi, Ph.D., vedoucímu mé bakalářské práce, že mi poskytl cenné rady při vypracovávání mé bakalářské práce.

Obsah:

1. Úvod	1
2 Teoretické přístupy vybraných ekonomických škol k velikosti vládních výdajů	3
2.1 Institucionalismus	3
2.2 Keynesiánství.....	5
2.2.1 John Maynard Keynes.....	5
2.2.2 Neokeynesiánství.....	7
2.2.3 Nové keynesiánství.....	8
2.2.4 Postkeynesiánství.....	9
2.3 Rakouská škola	9
2.3.1 Ludwig von Mises	10
2.3.2 Friedrich A. von Hayek.....	12
2.4 Chicagská škola	14
2.4.1 Milton Friedman	14
2.5 Shrnutí	17
3 Analýza hospodářských politik vybraných zemí	19
3.1 Nový Zéland	19
3.1.1 Sir Roger Douglas	19
3.1.2 Situace Nového Zélandu před reformami	20
3.1.3 Reformy	21
3.1.3.1 Liberalizace a deregulace	21
3.1.3.2 Reformy v oblasti daní	21
3.1.3.3 Reforma veřejného sektoru.....	21
3.1.3.4 Výsledky reforem.....	22
3.2 Reaganomika (1981-1989)	23
3.2.1 Situace v 70. letech	23

3.2.2 Situace za Ronalda Reagana	23
3.2.2.1 Reformy	23
3.2.2.2 Další provedené reformy	24
3.2.3 Výsledky reforem	24
3.3 Thatcherismus (1979-1990).....	26
3.3.1 Situace po 2. světové válce do nastoupení Margaret Thatcherové jako ministerské předsedkyně	26
3.3.1.1 Semaforová politika stop-go	26
3.3.1.2 Vývoj v 70. letech	27
3.3.2 Thatcherismus	27
3.3.2.1 Omezování veřejných výdajů	28
3.3.2.2 Daňová reforma.....	28
3.3.2.3 Další provedené reformy	29
3.3.3 Období po Margaret Thatcherové.....	29
3.3.4 Výsledky reforem	29
3.4 Švédský model	30
3.4.1 Vývoj švédského modelu	30
3.4.2 Daňová oblast	31
3.4.3 Veřejné výdaje.....	31
3.4.4 Sociální politika.....	32
3.4.5 Problémy švédského modelu.....	32
3.4.6 Provedená opatření	32
3.4.7 Krize švédského modelu	33
3.4.7.1 Fiskální oblast	33
3.4.8 Příčiny krize švédského modelu	33
3.5 Shrnutí	35
4 Aplikace zjištěných poznatků na Českou republiku.....	36

4.1 Srovnání zemí OECD v letech 1993-2007	36
4.2. Srovnání zemí Visegrádské čtyřky a Irska v letech 2000-2006.....	38
4.3 Srovnání vybraných zemí podle metodiky organizace The Heritage Foundation.....	40
4.4 Česká republika.....	42
4.5 Možná doporučení tvůrcům hospodářské politiky.....	46
5 Závěr	48
Seznam použité literatury	
Seznam zkratk	
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
Seznam příloh	
Přílohy	

1. Úvod

Přerozdělování je většinou lidí chápáno jako odebrání důchodu určité, většinou bohaté, části populace a poskytnutí důchodu většinou chudé části populace. Mnohdy je přerozdělování často ukrýváno pod pojem solidarita. Solidarita je samozřejmě bohubí a chvályhodná činnost, ovšem zejména pokud je dobrovolná. Pokud je solidarita nedobrovolná, prováděná ve formě daní a přes stát, může mít i negativní účinky. Může naopak demotivovat úspěšnější a šťastnější jedince, kteří mají nadprůměrné příjmy, aby část svého důchodu dobrovolně poskytly chudší, méně úspěšnější a méně šťastnější části populace. Pokud má méně bohatší část populace jistotu určitého příjmu od státu, může ztratit motivaci zdokonalovat se a mít vyšší příjmy. Pokud nastane tato situace, má to negativní účinek na celou populaci ve formě nižšího ekonomického růstu.

Cílem mé bakalářské práce bude dokázat, že se vzrůstající mírou přerozdělování klesá ekonomický růst země. Tudíž, že s poklesem daňového zatížení a s poklesem vládních výdajů k podílu HDP se ekonomický růst zvyšuje.

V první části práce rozeberu teoretické přístupy vybraných ekonomických škol a teorií. Mezi školami a teoriemi, které upřednostňují přerozdělování, jsem vybral keynesiánství a institucionální ekonomii. Pokusím se nastínit hlavní principy jejich hospodářské politiky ve fiskální a daňové oblasti. Jako protiklad k těmto školám jsem zvolil rakouskou školu a chicagskou školu.

V druhé části, analytické, se zaměřím na jednotlivé hospodářské politiky ve vybraných státech. Půjde o Spojené království Velké Británie a Severního Irska za vlády Margaret Thatcherové (thatcherismus), Nového Zélandu v době, kdy byl ministerský předseda Roger Douglas (rogernomics), Spojených států amerických v době prezidentství Ronalda Reagana (reagonomika) a švédského sociálního modelu. Rogernomics z důvodu, že je to málo známá, ale velice úspěšná hospodářská politika, thatcherismus a reagonomiku proto, že jsou to velice známé hospodářské politiky, které se pokusily omezit přerozdělování a švédský sociální model jako typického představitele velkého přerozdělování.

Ve třetí části, aplikační, se zaměřím na Českou republiku. Budu zjišťovat její vývoj daňového zatížení a velikost vládních výdajů vůči HDP, tj. jak velký podíl HDP je tvořen vládními výdaji v komparaci s vybranými zeměmi. Z těchto zjištění se pokusím doporučit možná řešení tvůrcům hospodářské politiky v České republice, jaké kroky by měli provést.

Jako klíč k určování míry přerozdělování budu vycházet z daňového zatížení a velikosti vládních výdajů. Použiji data OECD a Heritage Foundation. Nadace Heritage Foundation každý rok zjišťuje index ekonomické svobody téměř ve všech zemích pomocí deseti kritérií. Z těchto deseti kritérií se zaměřím na dvě: fiskální svobodu a státní správu, protože se tato dvě kritéria přímo týkají přerozdělování. Tyto dvě kritéria budu aplikovat na Českou republiku a na dané vybrané země.

2 Teoretické přístupy vybraných ekonomických škol k velikosti vládních výdajů

V této části jsou nastíněny vybrané ekonomické školy, jejich pohled na velikost vládních výdajů a jejich pohled na velikost zdanění. Jsou to institucionalismus, jehož největší rozmach byl zejména mezi světovými válkami, dále pak Keynesiánství, které v různých formách ovlivňuje hospodářskou politiku států již nejméně poslední půl století. V třetí části je to Rakouská škola, často neprávem opomíjena. Nakonec je zmíněna Chicagská škola, která je vedle Keynesiánství dnes jednou z nejznámějších ekonomických škol.

2.1 Institucionalismus

Vznik institucionalismu můžeme datovat ke konci 19. století. Vznikl v USA, jako snaha zachytit úlohu institucí v ekonomii. Institucionalisté věří, že instituce hrají klíčovou roli v ekonomii a zásadně ovlivňují ekonomickou činnost.

Institucionalismus můžeme rozdělit na dvě fáze. První fázi, kdy se institucionalismus rozvíjí zejména v USA od 90. let 19. století do 2. sv. války a je pro něj typický tzv. metodologický kolektivismus a kritika, v době vzniku institucionalismu, dominující neoklasické ekonomie. Druhá fáze institucionalismu, tzv. nová institucionální ekonomie se vyvíjí od konce 60. let minulého století do současnosti a na rozdíl od původního institucionalismu je smířlivější k neoklasické ekonomii a východiskem již není metodologický kolektivismus, ale naopak metodologický individualismus. Nová institucionální ekonomie se zaměřuje zejména na vlastnická práva a transakční náklady.

Nejvýznamnějšími představiteli institucionalismu je Thorstein B. Veblen, John R. Commons a John K. Galbraith.

Jak uvádí Holman (1999, s. 324): „Užitečnost institucí posuzuje Veblen podle toho, zda objektivně slouží rozvoji lidského života v jeho celistvosti, nebo tomuto rozvoji brání. Existující vlastnická práva a existující rozdělování důchodů nepovažují institucionalisté za „svaté“. Rozdělování determinované tržními procesy nemusí být vždy v souladu s kvalitou

lidského života a společenským pokrokem. Institucionalistické představy ústí často do společenských reforem, i když ani u nich si tvůrci hospodářské politiky nemohou být jisti (vzhledem k neustále se vyvíjejícím institucím) pozitivní výsledky“.

Holman (1999) také uvádí, že Commons spatřoval úlohu státu zejména v koordinaci a řešení protichůdných ekonomických zájmů, protože podle něj toho společnost sama o sobě není schopna. Commons tedy spatřuje spravedlivé řešení ve státních zásazích.

Institucionalisté mají averzi k laissez-faire, brání spotřebitele, pracující, malé podnikatele a farmáře zejména proti velkým korporacím a zájmovým skupinám, které tak na trhu často vytvářejí oligopolní struktury, cenové vůdcovství nebo si rozdělí trh.

Sojka (1991, str. 344) o insitucionalistech píše: „Galbraith prosazuje takovou reformu rozdělování, která by vyvolala rozšíření společenských služeb a růst blahobytu. Navrhuje zlepšit systém vzdělání a využít existující zdroje pro boj s hladem a bídou. Snaží se o přerušení vztahu mezi výrobou a důchodem tak, aby se v případě růstu nezaměstnanosti efektivní poptávka podporovala pomocí takových nástrojů, které by udržovaly důchod na potřebné úrovni. Heilbroner vidí i duhou stránku tohoto problému. A tím je inflační proces. V boji proti inflaci navrhuje zavést kontrolu nejen cen a mezd, ale i dividend a zisků. Tato si vyžaduje aktivizaci úlohy státu v ekonomice. Ten by se měl podílet na regulování důchodů, mezd a cen a na ovlivňování úrovně zaměstnanosti apod. Do ekonomiky má stát zasahovat především prostřednictvím důchodové politiky“.

Galbraith (1984) spatřuje řešení fiskální politiky v silném a stálém toku státních výdajů, které budou sloužit veřejnosti. Tyto výdaje se mají uhradit ze spravedlivějšího rozdělení důchodů, které vidí ve velmi silné progresivní daňové struktuře. Ta je podle něj projevem spravedlivých zájmů společnosti. V daňové oblasti dále vidí cíl ve větší rovnosti. K důchodové rovnosti pak nejvíce přispívá podniková a osobní daň. Tyto také nejlépe slouží v oblasti stabilizační. Při zvyšování důchodu a kupní síly rostou více než proporcionálně a při poklesu se více než proporcionálně snižují. Všeobecným cílem osobních a daňovým slev je stimulace určitých ekonomických činností.

Množství státních výdajů neurčují potřeby samotné fiskální politiky, ale vyplývá z potřeb veřejných služeb. Tato výše pak sumu, která je potřebná získat zdaněním. Při nadměrné poptávce bude potřeba zvýšit daně. Zvýšení daní by mělo snížit soukromou spotřebu, která je méně důležitá a naopak ochránit společenskou spotřebu, která je důležitější. Čím více jsou daně progresivnější, tím se právě více snižuje objem soukromé spotřeby na rozdíl od společenské spotřeby. Při poklesu poptávky je nutné zvýšit státní výdaje. Znamená to i vyšší naléhavost společenských potřeb před soukromými (Galbraith, 1984).

Díla institucionalistů, zejména Johna R. Commonse byla základem státu blahoty plánu New Deal prezidenta F. D. Roosewelta.

2.2 Keynesiánství

Keynesiánství dostalo své jméno podle Johna Maynarda Keynese, jehož dílo z roku 1936 Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz, je často označováno za počátek keynesiánské revoluce.

2.2.1 John Maynard Keynes

Keynes ve svém díle zpochybnil samoregulační schopnost trhu. Nápravu vidí v doplnění trhu státem, tzv. přechod od „neviditelné“ ruky trhu k „viditelné“ ruce státu. Keynes hledá prostředky skrze stát k dosažení plné zaměstnanosti zejména pomocí stimulace agregátní poptávky a přerozdělením důchodů.

Keynes (1963, str. 346) konkrétně píše: „Hlavními nedostatky ekonomické společnosti, ve které žijeme, jsou neschopnost zajistit plnou zaměstnanost a náhodné a nespravedlivé rozdělení bohatství a důchodů. Od konce XIX. století bylo dosaženo významného pokroku tím, že přímým zdaněním, tj. důchodovou daní zvláště ve Velké Británii byly odstraněny velké rozdíly majetku a důchodů. Kromě toho ze zkušenosti víme, že v současných podmínkách úspory nahromaděné institucemi a umorovacími fondy jsou více než dostačující, a že opatření zaměřená k redistribuci důchodů a vedoucí posílení sklonu ke spotřebě mohou značně urychlit růst kapitálu“.

K zajištění plné zaměstnanosti Keynes doporučuje rozšíření vlivu stát. „Pokud jde o sklon ke spotřebě, bude muset vliv státního zřízení projevit jednak politikou daňovou, jednak stanovením úrokové míry a možná i jinými prostředky. Domnívám se proto, že dosti rozsáhlá socializace investic bude jediným prostředkem, jak se přiblížit plné zaměstnanosti. Ústřední řízení, nezbytné k zajištění plné zaměstnanosti, samozřejmě povede k značnému rozšíření tradičních funkcí vlád. Proto rozšiřování funkcí vlád, v souvislosti s úkoly koordinace sklonu ke spotřebě a investování, bude snad připadat publicistovi devatenáctého století nebo dnešnímu americkému finančníkovi jako strašný zásah do zásad individualismu. Já naopak hájím toto rozšíření proto, že je jediným prakticky možným prostředkem, jak zabránit úplnému zničení hospodářských reforem, jednak proto, že je podmínkou pro úspěšné uplatňování individuální iniciativy“ (Keynes 1963, str. 350-352).

Keynesovo učení znamená reformu v ekonomických teoriích, která vústila k doplnění tržní ekonomiky stabilizační hospodářskou politikou. Keynes klade důraz zejména na zaměstnanost. Keynes považuje za příčinu těžkostí kapitalistické ekonomiky nedostatečnou poptávku, která vede k nízkým podnětům k investicím. Kapitalistická ekonomika prý není schopna vytvářet efektivní poptávku.

Keynes viděl cestu k dosažení plné zaměstnanosti přes rozdělování důchodů skrz progresivní zdanění důchodů. To by podle Keynesa vedlo ke zvýšení sklonu ke spotřebě. Dle něj bohatí lidé na rozdíl od chudých mají nízký sklon ke spotřebě a naopak vysoký sklon k úsporám. Další z možností ovlivňování zaměstnanosti viděl ve vládních výdajích. Ty by zaplnily mezeru soukromé poptávky. Kvůli tomuto důvodu se Keynes nebrání deficitnímu financování rozpočtu. Dle něj je rozpočtová politika zvyšování vládních výdajů potřeba, protože měnovou politiku pokládal za příliš slabou. Vláda by tedy měla mít připraveny programy veřejných prací, které by byly financovány ze státního rozpočtu a vyplnily by mezeru soukromých investic.

Většina autorů se o Keynesovi zmiňuje jako o představiteli, který vidí pozitivně možnost státu stabilizovat tržní ekonomiku. Byrokracie je pro Keynesa reprezentant společenského zájmu, který společnosti slouží. Dále pokračuje, že Keynes ani nepředpovídá, že by jeho makroekonomická doporučení na stimulování agregátní poptávky měla mít nějaké

významnější důsledky pro mikroekonomické chování trhů a subjektů. Považuje investiční aktivitu podnikatelů za nestálou. Proto doporučuje při selhání peněžní a úvěrové politiky pro podněcování investic využít fiskální politiky a prostřednictvím státního rozpočtu v oblasti veřejných prací, daňové a sociální politiky na přerozdělování národního důchodu ve prospěch nízkých důchodů zajistit efektivní poptávku, čímž by se zaplnila mezera soukromých investic. Za této situace Keynes připouští nevyrovnaný státní rozpočet, který by dopomohl k plnému využívání ekonomických zdrojů, což by podle něj vedlo k dosažení plné zaměstnanosti. Úkolem státu je tedy zajistit, aby ekonomika plně využívala všechny své zdroje, zejména v oblasti zaměstnanosti. Tím ale podle Keynesa role státu v ekonomice končí. V tržní alokaci ekonomických zdrojů Keynes zastával zcela liberální postoj.

Keynesiánská makroekonomie postupně pronikla do podvědomí tvůrců hospodářské politiky, zejména těch ve vyspělých tržních ekonomikách, kde keynesiánství převažovalo až do poloviny 70. let. Keynes sice ve své Obecné teorii zaměstnanosti, úroku a peněz nevyličil konkrétně, jak má stát do ekonomiky zasahovat, ale nastínil východiska, která později rozpracovali jeho žáci (Sojka, 1991).

2.2.2 Neokeynesiánství

Odkaz Keynesova učení se postupně implementoval do neokeynesiánství neboli neoklasické syntézy, která se pokusila skloubit keynesiánství s neoklasickou ekonomikou. Tato teorie převážila v hlavním proudu ekonomické teorie.

Na přelomu 60. a 70. let dochází ve vyspělých tržních ekonomikách ke krizi neokeynesiánství. Vyčerpaly se faktory, které vytvářely příznivé podmínky pro tradiční stabilizační hospodářskou politiku, kdy poptávkové stimulační se již neprojevovaly v růstu národního důchodu, ale v růstu inflace, což nakonec vyústilo ke konci 70. let ke stagflaci. Problémy byly též způsobeny změnami institucionálních podmínek při prosazování keynesiánské politiky, což znamenalo zejména posílení pozic odborů v kolektivním vyjednávání a kolektivních dohodách, které měly za následek nárůst mzdových nákladů.

Keynesiánská politika též byla spojena se „státem blahobytu“, jehož průvodním jevem bylo zaostávání některých odvětví díky poptávkové stimulaci a růstu úlohy přerozdělování. Celým tímto obdobím tedy prostupuje posilování úlohy státu a byrokratizace v hospodářském životě.

Keynesiánská politika a její fiskální makroekonomické stimuly se dostávaly do rozporu s rostoucí otevřeností vyspělých tržních ekonomik. Vyvrcholením byla stagflace, která byla kritizována zejména představiteli konzervativních pozic, kteří nahradili na přelomu 70. a 80. let neokeynesiánství vlivem na hospodářskou politiku ve vyspělých ekonomikách (zejména friedmanovský monetarismus).

Neokeynesiánství na tyto problémy reagovalo snahou o modifikaci jeho doporučení pro hospodářskou politiku státu. Někteří autoři hledali východisko v modifikaci keynesiánských doporučení, někteří se snažili pouze o doplnění tradičních keynesiánských nástrojů. Tato hledání východiska z krize neokeynesiánství vyústila v nové heterogenní směry, kterými byli například nové keynesiánství a postkeynesiánství (Sojka, 1991).

2.2.3 Nové keynesiánství

Sojka (1991, s. 188-189) píše: „J. E. Meade staví proti tradičnímu neokeynesiánství svou vlastní koncepci nového keynesiánství, jehož nástroje podle něj nemají negativní vedlejší důsledky pro fungování tržního mechanismu a realizace jím navrhovaných reforem není příliš nákladná. Jeho koncepce podstatným způsobem mění zaměření tradičních nástrojů keynesiánské hospodářské politiky a doplňuje je reformou trhu práce zaměřenou na vytváření podmínek pro dosahování „plné zaměstnanosti“. Nástroje peněžní a úvěrové a rozpočtové politiky a měnové kursy mají být zaměřeny na dosahování stálé míry růstu agregátních peněžních výdajů na doma vyrobené statky (nominální národní důchod), a nikoli na dosahování stavu „plné zaměstnanosti“, jak je tomu u tradičních forem keynesiánské politiky. Nová keynesiánská strategie J. E. Meada spoléhá mnohem více než tradiční keynesiánství na tržní síly a usiluje o vytvoření takového systému státně-monopolní regulace, který by nepřekážel fungování tržního mechanismu. Tržní mechanismus je v jeho pojetí nástrojem optimální alokace zdrojů a státní zásahy by ho neměly nahrazovat. Měly by pouze vytvářet podmínky pro návrat ekonomiky k plnému využívání pracovních sil a ostatních zdrojů.

Potřeba státních zásahů je spojena s monopolní strukturou soudobé tržní ekonomiky, za podmínek dokonalé konkurence by podle něho byly zbytečné“.

2.2.4 Postkeynesiánství

Postkeynesiánství se rodilo od 50. do 70. let minulého století. Jejich představitelé jevíli snahu o dokončení keynesiánské revoluce. Snaží se o úplný odklon od neoklasické ekonomie a o vytvoření protiváhy této teorii. Postkeynesiánci vycházejí z děl Keynesa, zejména z Pojednání o penězích a z Obecné teorie, které se snaží rozpracovat do nového paradigmatu.

Postkeynesiánství chápe tržní ekonomiku jako vnitřně nestabilní, dle nich je potřeba aktivní úloha státu v ekonomice a stimulace agregátní poptávky, aby byla dosažena plná zaměstnanost. K zabránění inflačních tlaků doporučují důchodovou politiku, kterou pokládají za záruku neinflační politiky plné zaměstnanosti.

Většina autorů se shoduje, že postkeynesiánci jsou přesvědčeni o nutnosti státního intervencionismu a požadují cílené zásahy do ekonomiky, jsou skeptičtí k samoregulačnímu mechanismu tržní ekonomiky, proto též odmítají neoliberalismus a neokonzervatismus. Jejich cílem je plná zaměstnanost na základě propojení rozpočtové, peněžní a úvěrové politiky, popř. indikativní plánování spojené s výdaji na veřejný sektor. Významně přispěli k rozvinutí a aktualizaci Keynesovi teorie a zdůrazňují její základní předpoklady na rozdíl od neokeynesiánců či nového keynesiánství.

2.3 Rakouská škola

Rakouská škola se vyznačuje svým důsledným liberalismem, obhajobou liberalismu, soukromého vlastnictví, kritikou intervencionismu a kritikou vměšování se státu do soukromoprávních vztahů. Ač rakouská škola, největšího rozmachu dosáhla v USA, kam její čelní představitelé ve 30. letech 20. století byli nuceni před hrozbou nacismu emigrovat. Její dva nejvýznamnější představitelé, Ludwig von Mises a Friedrich A. von Hayek, byli rozhodnými zastánci nedotknutelnosti občanských svobod a důslednými kritiky socialismu.

Murray N. Rothbard, pokračovatel „Rakušanů“ v misesovské linii dospěl až ke krajní formě liberalismu, která je označována jako anarchokapitalismus.

Rakouská škola je také specifická svou metodologií, kterou je metodologický individualismus a hlavně metodologický subjektivismus. Dále se odlišují odmítáním matematizace ekonomie, dle nich matematizace ekonomie pouze zamlžuje skutečné ekonomické jevy. V 60. letech se rakouská škola rozdělila na dva směry: misesovský, který přijal misesovu praxeologii a hayekovský, který ji naopak nepřijal.

2.3.1 Ludwig von Mises

Mises je chápán jako iniciátor sporu o racionalitu socialismu a jako o neústupném obhájci krajní formy liberalismu a individualismu, ale také o velkém kritikovi keynesiánství. Holman o Misesovi píše: „Tradiční heslo laissez faire mu neříkalo „nechte působit bezduché mechanické síly“, nýbrž „nechte jednat člověka“ – ať si sám zvolí, jak se chce zapojit do dělby práce a co a s kým chce směřovat“ (Holman, 1999, s. 268).

Mises byl tedy zásadovým obhájcem liberalismu a soukromého vlastnictví a nekompromisním kritikem vměšování se státu (etatismu). Ve své knize Liberalismus píše: „Starší odpůrci systému soukromého vlastnictví výrobních prostředků nebojovali proti soukromému vlastnictví jako takovému, ale proti nerovnému rozdělení vlastnictví. K odstranění nerovnosti důchodových a majetkových poměrů doporučovali systém periodického rozdělení všech statků nebo alespoň výrobních prostředků (Mises, 1998, s. 57).

Ve svém „opus magnum“, Lidském jednání, pak ze všech možných úhlů kritizuje intervencionismus, vysoké daně a přerozdělování. Úlohu státu spatřuje v zabezpečení společnosti. Doslova píše: „Jelikož stát a vláda jsou určeny k zajištění bezpečného fungování společenského systému, vymezení funkcí vlády je nutné přizpůsobit těmto požadavkům. Jediným měřítkem hodnocení zákonů a způsobů jejich vynucování je to, zda jsou či nejsou účinné při zajišťování společenského řádu, jehož fungování mají zachovat (Mises, 2006, s. 645).

K daním a hlavně k jejich výši je též velice kritický. „Základní funkcí zdanění je reforma sociálních podmínek v souladu se spravedlností. Z tohoto pohledu se jako žádoucí jeví taková daň, jež je co nejméně neutrální a co nejvíce slouží jako nástroj, jenž neodchýlí výrobu a spotřebu ze stavu, kam by ji zavedl neomezený trh. Tržní ekonomika se vyznačuje tím, že vláda nezasahuje do tržních jevů a její technický aparát je tak malý, že jeho vydržování spotřebovává pouze malou část celkových příjmů jednotlivců. A daně jsou přiměřeným nástrojem k zajištění prostředků, jež vláda potřebuje. Přiměřeným nástrojem jsou proto, že jsou nízké a nezasahují znatelně do výroby a spotřeby. Jde o to, že čím vyšší daně máme, tím méně jsou slučitelné se zachováním tržní ekonomiky. Skutečnou podstatou problému zdanění je ale třeba vidět v paradoxu, kdy čím vyšší daně máme, tím více podkopávají tržní hospodářství a tím i systém samotného zdanění (Mises, 2006, str. 660-663).

Intervencionismus a prostřednictvím státních zásahů přerozdělování vidí jako začátek konce tržní ekonomiky. Mises (2006, s. 719, 770-771) píše: „Intervencionismus vychází z úvahy, že zasahování do vlastnictví neovlivňuje výši produkce. Intervencionisté a socialisté tvrdí, že veškeré komodity jsou vytvořeny společenským výrobním procesem. A když je tento proces ukončen a jeho plody jsou připraveny ke sklizni, přichází na řadu druhý společenský proces, jenž každému přidělí jeho podíl, proces přerozdělování. Příznačným rysem kapitalistického řádu je skutečnost, že tyto podíly nejsou stejné. Někteří lidé – podnikatelé, kapitalisté a vlastníci půdy – si prý přivlastňují více, než by měli. Podíly ostatních lidí jsou pak nutně menší. Vláda by tedy měla právem tento přebytek privilegovaných skupin vyvlastnit a rozdělit jej mezi neprivilegované. Základním prvkem sociální filozofie intervencionismu je existence bezedného fondu, ze kterého lze navěky čerpat. Celý systém intervencionismu se hroutí, když tento fond vyschne: princip získání něčeho za nic – princip Santa Clause – zahubí sám sebe. ... Intervencionismus usiluje o konfiskaci „přebytku“ jedné části obyvatel a jeho rozdání jiné části. Jakmile je tento přebytek zcela konfiskován a vyčerpán, není další pokračování této politiky možné. V každém případě je zjevné, že všichni intervencionisté věří, že vláda, a pouze vláda, musí v každém jednotlivém případě rozhodnout, zda budou věci ponechány trhu, nebo zda je zapotřebí státní zásah“.

2.3.2 Friedrich A. von Hayek

Friedrich August von Hayek byl jedním z nejvýznamnějších myslitelů liberalismu 20. století, jedním z nejvýznamnějších odpůrců socialismu, centrálního plánování a keynesiánsství.

Ve své pravděpodobně nejslavnější knize *Cesta do otroctví*, kterou napsal za druhé světové války ve Velké Británii a kterou věnoval „socialistům všech stran“ ukazuje, v čem je socialismus, centrální plánování a řízení ekonomické činnosti ve jménu spravedlivého rozdělení bohatství škodlivé, že pouze omezuje svobodu jednotlivce, je kontraproduktivní a vede pouze k podřízení se centrální autoritě, je to „cesta do otroctví“.

Konkrétně píše: „Je jisté, že vláda, která se pustí do řízení ekonomické činnosti, bude muset použít svou moc k uskutečnění něčího ideálu spravedlivého rozdělení bohatství. Ale jakým způsobem ji využije? Jakými zásadami se bude – nebo by měla – řídit? Je možné mít definitivní odpověď na nespočetné otázky relativních zásluh, které budou vyvstávat a které bude třeba vědomě řešit? Existuje nějaká stupnice hodnot, na níž by se rozumní lidé mohli shodnout a která by ospravedlnila nové hierarchické uspořádání společnosti a mohla by naplnit touhu po spravedlnosti?“ (Hayek, 2004, s. 100)

Sojka (1991, s. 65-66) o Hayekovi píše: „Hayek kritizuje keynesiánskou politiku státních zásahů do hospodářství. Nesouhlasí především se zásahy, které směřují k přímé kontrole cen a důchodů. Tvrdí, že státní regulování cen negativně působí na stimuly hospodářské činnosti. V takové situaci bude zapotřebí ještě intenzivnější podpora ekonomiky ze strany státu, což bude zase způsobovat vzrůst inflace. Podle názoru Hayeka tak vzniká začarovaný kruh, který zatahuje stát do soustavy všeobecné kontroly a centralizovaného plánování“.

Friedrich August von Hayek ve svém třísvazkovém díle *Právo, zákonodárství a svoboda* své myšlenky více rozepisuje, než například v *Cestě do otroctví*. Ve druhém svazku (*Fata morgána sociální spravedlnosti*) tvrdí, že právě trh je v procesu rozdělování nejspravedlivější, protože je to výsledek působení mnoha lidí a tudíž výsledek nemůže být předvídan, tudíž je nejspravedlivější.

Dále polemizuje s termínem sociální spravedlnost. Sociální spravedlnost se stala nejvíce používaným argumentem v politice. Téměř vše, co zákonodárci navrhnou, je zaštitěno pojmem sociální spravedlnosti. Avšak Hayek značně pochybuje, že by tento pojem udělal společnost nějak spravedlivější nebo spokojenější. Dle něj tento výraz pouze naznačuje počátek socialismu. Hayek (1991, s. 68-69, 91) píše: „Tento výraz samozřejmě od počátku označoval aspirace, které měl na srdci socialismus. Ačkoli klasický socialismus byl zpravidla definován svým požadavkem socializace výrobních prostředků, socializace byla pro něj hlavně prostředkem, o němž se myslelo, že je podstatný k dosažení „spravedlivého“ rozdělení bohatství; a jelikož socialisté později objevili, že toto přerozdělení by se dalo ve větším měřítku a s menším odporem dosáhnout zdaněním (a jím financovanými službami státu), a své dřívější požadavky v praxi často odkládali stranou, uskutečnění „sociální spravedlnosti“ se stalo jejich hlavním slibem. V případě „sociální spravedlnosti“ máme co dělat jednoduše s kvazináboženskou pověrou, kterou bychom měli nechat ohleduplně na pokoji, pokud dává štěstí těm, kdo s ní žijí, se kterou však musíme bojovat, stává-li se záminkou k donucování jiných lidí. A převládající víra v „sociální spravedlnost“ je v současné době pravděpodobně tou nejvážnější hrozbou pro většinu ostatních hodnot civilizace svobody. Mnohé z toho, co se dnes dělá jménem „sociální spravedlnosti“, je tudíž nejenom nespravedlivé, nýbrž také vysoce nesociální v pravém smyslu slova: je to jednoduše obrana etablovaných zájmů. Kdykoli se dostatečně velký počet lidí hlučně domáhá ochrany svého postavení, považuje se to dnes za „sociální problém“, přičemž vážným problémem se to stává hlavně proto, že je kamuflováno jako požadavek „sociální spravedlnosti“ to může vyvolat sympatie veřejnosti ... Doufám, že jsem objasnil, že slovní spojení „sociální spravedlnost“ není nevinným výrazem dobré vůle vůči těm méně šťastným, jak to většina lidí pravděpodobně pociťuje, nýbrž se stalo nečestnou narážkou, že bychom mělo souhlasit s požadavkem lidí hájících svůj zvláštní zájem, kteří pro tento požadavek nemohou uvést žádný pořádný důvod“.

Ve třetím svazku (Politický řád svobodného lidu) se zabývá především funkcí státu. Dle něj by stát pomocí zdanění měl poskytovat služby, které trh není schopen zajistit. Jsou to kolektivní statky, podle něj především externality, ochrana proti násilí, epidemiím a přírodním silám, ochrana proti vnějším nepřítelům, ochrana a pomoc lidem, kteří se o sebe nemohou sami postarat, jako například zdravotně postižení, většina silnic apod. to však neznamená, že by na tyto služby měla mít vláda monopol. Naopak, měla by umožnit poskytovat tyto služby i tržně. Tím by ale funkce státu měla být omezena. Je skeptický například k tomu, že by měl

stát v době hospodářského poklesu investovat. Mělo by to za následek časová zpoždění a velkou neefektivnost a plýtvání. Také mají veřejné tendence tendenci se neustále zvětšovat. To je podle něj hlavně tím, že metody zdanění podporují přesvědčení, že „za to zaplatí někdo jiný“, tudíž že většina má právo zdaňovat menšiny podle pravidel, která většina určí, tj. svalit daňové břemeno na jinou skupinu lidí (Hayek, 1991).

2.4 Chicagská škola

Vznik chicagské školy můžeme datovat přibližně kolem roku 1930, ale svého největšího rozmachu dosáhla od 70. let za Milтона Friedmana, kdy došlo ke krizi a selhávání keynesiánsství, narůstání byrokratizace, zaostávající odvětví, rostoucí daňové zátěže spojené s daňovou progresí a hlavním problémem byla stagflace, se kterou se keynesiánci nevěděli rady, kterou ale Milton Friedman předpověděl. Příslušníky chicagské školy spojuje především víra ve svobodné trhy, nedůvěra ve státní zásahy a snaha o minimalizaci státních zásahů do ekonomiky.

2.4.1 Milton Friedman

Friedman, na rozdíl od keynesiánců je skeptický vůči fiskální politice, podle něj má velice malou a omezenou účinnost a je spíše kontraproduktivní. Příčinu vidí ve vytěšňovacím efektu, kdy růst vládních výdajů je financován deficitním rozpočtem, vláda si půjčuje od soukromého sektoru, což má za následek vzrůst úrokových měr a tím pokles investiční a spotřební poptávky. Dochází tedy k vytěšňování soukromého sektoru sektorem vládním.

Podle Friedmana je tržní systém stabilní, přirozené působení tržních sil dokáže neustále obnovovat rovnováhu a státní zásahy, které mají za cíl plnou zaměstnanost a stimulaci ekonomického růstu dle keynesiánské doktríny, tuto rovnováhu, která je přirozená, pouze narušují. Dále vidí v rozpočtové politice, díky zpožděním kvůli zjištění problému, schválení legislativy a realizaci nepředvídatelné účinky na inflaci, deflaci či dezinflaci.

Milton Friedman vidí funkci státu v ochraně vlastnických práv, bezpečí a plnění dobrovolně přijatých smluv. Doslova píše: Organizace hospodářské činnosti na základě

dobrovolné směny předpokládá, že jsme prostřednictvím vlády zajistili zachování zákona a pořádku (s cílem zabránit, aby jeden jednotlivec donucoval druhého); plnění přijatých smluv; definici smyslu vlastnických práv; interpretaci a zabezpečení takových práv a poskytnutí peněžního rámce (Friedman, 1994, s. 36).

Friedman je kritický vůči teoriím, které prosazují zásahy do ekonomiky prostřednictvím fiskální ani monetární politiky z důvodu časových zpoždění a také zpochybňuje, zdali by fungovali, i kdyby žádná časová zpoždění nebyla. „I kdybychom působili tím směrem, který tato teorie očekává, vykazoval by v praxi časové zpoždění a rozložení. Aby mohli účinně vyrovnávat ostatní síly způsobující kolísání, museli bychom být schopni předpovídat tyto výkyvy ve značném předstihu. Pomineme-li veškeré politické úvahy, nevíme toho ve fiskální ani monetární politice jednoduše dost na to, abychom byli schopni používat jako citlivý stabilizační mechanismus záměrné změny zdanění či výdajů. Budeme-li se o to pokoušet, je téměř jisté, že situaci pouze zhoršíme. Nezhoršíme ji tím, že bychom dělali všechno špatně ..., ale tím že zavádíme do značné míry náhodné poruchy, které se jednoduše připojí k ostatním poruchám (Friedman, 1993, s. 75).

Dále zpochybňuje, že fiskální stimuly mají pozitivní dopad do ekonomiky. Friedman (1993, s. 76-79) píše: „... rád bych se věnoval nyní široce zastávanému názoru, že zvýšení vládních výdajů ve vztahu k daňovým příjmům působí nezbytně expanzivně a snížené naopak. Tento názor, představující jádro přesvědčení, že fiskální politika může sloužit jako protizávaží, považují nyní téměř za zaručený stejně jako podnikatelé, profesionální ekonomové i laičtí. Jeho pravdivost však nelze demonstrovat samotnými logickými úvahami, nebyl nikdy doložen empirickými důkazy, a s relevantními empirickými důkazy, o kterých vím, je ve skutečnosti nekonzistentní. ... Pokud neplatí ani jeden předpoklad, bude růst vládních výdajů vykompenzován poklesem soukromých výdajů buď ze strany těch, kteří půjčují finanční prostředky vládě, nebo ze strany těch, kteří by si jinak peněžní prostředky vypůjčili“.

Další oblastí, kterou zpochybňuje, je redistribuční funkce. Dle něj je kapitalistický systém spravedlivý v rozdělování. Píše: „Rozhodující funkce odměňování podle vyrobené produkce není v tržní společnosti v první řadě distribuční, ale alokační. ... Jsem přesvědčen, že odměna podle vyrobené produkce jeden z těchto přijímaných hodnotových soudů

představovala a stále ještě ve značné míře představuje. ... Kapitalistický systém obsahující odměňování podle vyrobeného produktu může být – a v praxi je – charakterizován značnou nerovností příjmů a bohatství. Tato skutečnost je často mylně vykládána tak, že kapitalismus a svobodné podnikání přinášejí vyšší nerovnost než alternativní systémy a že vedlejším důsledkem rozšiřování a rozvoje kapitalismus je zvýšená nerovnost. ... Další překvapující skutečností v rozporu s populárními představami je, že kapitalismus vede k menší nerovnosti než alternativní systémy organizace a že rozvoj kapitalismu rozsah nerovnosti značně snížil. Tento rozbor potvrzují časová stejně jako prostorová srovnání (Friedman, 1993, s. 145-147).

Friedman ve své knize Kapitalismus a svoboda dále ukazuje, že míra zdanění je nejen vysoká, ale i odstupňovaná, což má podle něj za následek jen další zvýšení nerovnosti v příjmech před zdaněním a také odrazování vstupu některých lidí do oblastí, které jsou více daňově zatížené. Tento nepřehledný, neprůhledný a složitý systém pak má za následek, že se někteří lidé snaží vyhnout placení daní. Z toho pak plyne, že placení daní se stalo nevypočitatelné a nerovné. Lidé neplatili daně podle jejich ekonomické výkonnosti, ale podle zdroje jejich příjmu. Takto dochází ke ztrátě efektivnosti zdanění, k daňovým únikům, plýtvání a ke zvětšení nerovnosti. Nápravu vidí v nižší úrovni zdanění, v odstranění různých výjimek a v komplexnějším zdanění širší daňové základny.

Dále kritizuje progresivní zdanění, které podle něj netrestá bohaté, jak si ti, kteří progresivní zdanění prosazují, ale ty, kteří se naopak bohatými teprve stávají, což zabraňuje akumulaci bohatství. Toto zdanění pro omezení bohatství vůbec nezabraňuje. Naopak zabraňuje zvyšování bohatství a omezuje spotřebu, o níž mohou lidé usilovat.

Své úvahy shrnuje do následujících tvrzení: „Jako liberál nenalézám ospravedlnění pro odstupňování zdanění pouze za účelem přerozdělení příjmů. Zdá se, že jde o jasný případ použití k „odebrání jedněm a dávání jiným“ a tudíž o přímý konflikt s osobní svobodou. Uvážíme-li všechny tyto skutečnosti, jako nejlepší se mi jeví struktura osobní důchodové daně v podobě paušální daňové sazby pro příjmy nad úrovní osvobozenou od zdanění, přičemž důchod by měl být vymezen co nejširěji a mezi odpočitatelné položky by mohly být zařazeny jen přísně vymezené výdaje spojené s pracovním příjmem. Pokud jde o ovlivnění přerozdělování příjmů, existuje jasné ospravedlnění pro odlišné společenské kroky, než je zdanění. Mnohé z existujících nerovností vznikají z tržních nedokonalostí. Mnohé z nich jsou

samy výsledkem kroků vlády, nebo by mohly být kroky vlády odstraněny. Rozdělování příjmů je další oblastí, kde vláda jedním souborem opatření napáchala více zla, než je schopna jiným odstranit. Představuje další příklad ospravedlňování vládních zásahů na základě údajných vad systému soukromého podnikání, kdy mnohé z jevů, na které si zastánci vlády s velkými pravomocemi stěžují, jsou samy výtvozem vlády, ať už malé nebo velké (Friedman, 1993, s. 151-153).

Svoboda volby, kterou Friedman napsal spolu se svojí manželkou Rose, volně navazuje na knihu Kapitalismus a svoboda. Jsou v ní popsány konkrétní kroky a případy, které byli spíše abstraktně popsány v knize Kapitalismus a svoboda.

Friedmanovi popisují, v čem všem stát škodí lidem v jejich každodenním životě a rozhodování, popisují přebujelost státních úřadů a byrokracie, jejich škodlivost trhu, neefektivnost a kontraproduktivitu. Ukazují na konkrétních věcech, zejména v USA, v čem všem je stát omezuje svobodu jednotlivce, jak ho omezuje. To vše na konkrétních příkladech z praxe. Snaží se také najít řešení daných problémů, které vidí v omezení velikosti státu, omezení jeho přerozdělování a vysokého zdanění, které neplní své účely a pouze demotivuje jednotlivce.

2.5 Shrnutí

V této kapitole jsou rozebrány čtyři ekonomické školy. Na straně intervencionistů je to Institucionální ekonomie a Keynesiánství, na straně liberálních směrů Chicagská škola a Rakouská škola. Institucionální ekonomie se stala základem státu blahobytu v USA po Velké hospodářské krizi ve 30. letech ve formě Roosveltova New Dealu. V současnosti se vyvíjí spíše nová institucionální ekonomie, která se v mnohém liší. Zaměřuje se spíše na vlastnická práva a transakční náklady.

Keynesiánství zažilo největší rozmach po 2. sv. válce až do 70. let, kdy se stalo základem téměř pro všechny tvůrce hospodářské politiky. Jeho uplatňování znamenalo významné zvýšení role státu v ekonomice. Není mnoho směrů, které by tak mnoho rozdělovaly ekonomy na příznivce a odpůrce Keynesova učení.

Rakouská škola je právě jedním ze směrů, který je velice odmítavý ke Keynesiánství. Její představitelé jsou důslednými obhájci liberalismu a soukromého vlastnictví. V době začínajícího největšího rozmachu ve 30. letech museli její čelní představitelé emigrovat před nacistickým Německem. Tato škola byla a je často neprávem opomíjena.

Chicagská škola dosáhla svého rozmachu od 70. let, právě po selhání Keynesiánství. Byla to jakási reakce na Keynesiánství a na stagflaci, se kterou si tradiční keynesiánské recepty nevěděly rady.

3 Analýza hospodářských politik vybraných zemí

V této části jsou zanalyzovány vybrané hospodářské politiky. Jsou to na jedné straně nepříliš známé reformy na Novém Zélandě, dále pak USA za vlády Ronalda Reagana a Velká Británie v době, kdy byla ministerskou předsedkyní Margaret Thatcherová. Jako protipól je zde zmíněn švédský sociální systém. Nový Zéland proto, že tamější provedené reformy jsou málo známe, i když byly velice úspěšné, reagonomiku a thatcherismus jako pokus o snížení přerozdělování a švédský sociální systém jako typického představitele velkého přerozdělování.

3.1 Nový Zéland

Nový Zéland prošel od druhé poloviny 80. let a v 90. letech zásadními hospodářskými reformami. Tyto reformy započal a má na nich zásadní podíl Roger Douglas.

3.1.1 Sir Roger Douglas

Roger Douglas se narodil v roce 1937. Studoval na univerzitě v Aucklandu účetnictví. Byl členem novozélandského parlamentu v letech 1969-1990 za labouristickou stranu. V 70. letech byl ministrem spojů a dopravy a ministrem pro bydlení. V letech 1984-1988 zastával funkci ministra financí, kdy provedl hospodářskou reformu, která pro svůj úspěch dostala název rogernomics. V roce 1991 byl za svou práci na reformách povýšen do šlechtického stavu.

Zavedl některé strukturální reformy, omezil velikost přerozdělování a snížil daňovou zátěž. Jeho provedené kroky vedly ke zvýšení hospodářského růstu, snížení inflace a nezaměstnanosti a k vytvoření vnitřní i vnější ekonomické rovnováhy. V jeho reformách, i když pomalejším tempem, dále pokračovala konzervativní Národní strana, která v roce 1990 vyhrála volby. Reformy, které provedl Roger Douglas, se neřídili přímo nějakou ekonomickou doktrínou. Měly však blízko v základních principech a přístupech k hospodářským doporučením Chicagské školy.

3.1.2 Situace Nového Zélandu před reformami

Ekonomická situace byla do 30. let 20. století velice příznivá. Až díky Velké depresi (1929-33) a pak díky druhé světové válce došlo k prudkému vzrůstu státních zásahů do ekonomiky. Nicméně ještě v roce 1950 patřil Nový Zéland podle výše HDP na obyvatele na 3. místo po Spojených státech a Kanadě (Šíma, 1999).

Od padesátých let se začal na Novém Zélandu budovat stát blahobytu (welfare state). Země začala ztrácet konkurenceschopnost, produktivita práce rostla velmi pomalu, inflace a nezaměstnanost začaly být problémem, stejně jako nízký hospodářský růst. To vše spolu se subvencemi farmářům, vysokými protekcionistickými opatřeními a vzrůstajícím vlivem státu a přerozdělování. Vysoká inflace a vnější ekonomická nerovnováha měly za následek pád měny – novozélandského dolaru, v roce 1984.

Úpadek Nového Zélandu nastal nejpozději vstupem Velké Británie do Evropského společenství v r. 1973, kdy se pro Nový Zéland omezila možnost vyvážet na evropský trh. V roce 1950 byl příjem na jednoho obyvatele o 26% vyšší než průměr OECD, do roku 1990 klesl o 27% pod průměr OECD (Voight, 2008).

Dále byl velkým problémem špatný stav veřejných financí. Rychle rostoucí podíl veřejných výdajů na HDP a vysoký deficit státního rozpočtu měl za následek rychle narůstající státní dluh, který dále umocňoval rozsáhlý a finančně náročný systém sociálního zabezpečení. Téměř všechny ceny byly regulované státem, ať už se jednalo o úroky, nájmy, mzdy či dividendy. Daňová politika alokovala zdroje do rizikových aktiv a aktivit s nízkou produktivitou. Sociální politika byla neúnosná, měla za následek vysoké mezní daňové sazby a vysoké nárokové sociální dávky. Ve státních podnicích docházelo k plýtvání, neefektivnostem, byly špatně spravovány, musely být dotovány a chráněny před konkurencí.

Než byly provedeny reformy, byl hospodářský růst pouze pooiviční, než byl průměr zemí OECD, vládní výdaje dosahovaly 39% HDP. Náklady na obsluhu veřejného dluhu tvořili přibližně 20% vládních výdajů. V roce 1967 měl 1 novozélandský dolar hodnotu 1,43 USD, v roce 1984 to bylo pouze 43 centů. Mezi roky 1960 – 1980 výdaje na sociální politiku činily v průměru 31% z HDP, resp. 52% celkových vládních výdajů. (Šíma, 1999).

Ekonomická situace začátkem 80. let byla tudíž velice špatná a reformy byly nevyhnutelné, jestliže se chtěl Nový Zéland znovu vrátit na trajektorii růstu a mezi vyspělé ekonomiky.

3.1.3 Reformy

3.1.3.1 Liberalizace a deregulace

Od roku 1984 byla provedena deregulace cen, mezd a příjmů včetně odstranění subvencí do průmyslu a zemědělství a odstranění daňových úlev exportérům. Byly odstraněny bariéry v zahraničním obchodě, sníženy celní sazby a zrušeny dovozní kvóty. Byla podepsána dohoda o volném obchodu s Austrálií. Novozélandský dolar přešel na plovoucí kurz.

3.1.3.2 Reformy v oblasti daní

Daňový systém na Novém Zélandě byl velice složitý a nepřehledný, což vedlo k častým daňovým únikům. Roku 1986 byly zrušeny daně z obratu a zavedena jednotná daň z přidané hodnoty ve výši 10%, od roku 1989 ve výši 12,5%. V oblasti přímých daní byla provedena úprava daně z příjmu fyzických osob. Byla snížena progresivnost daně a zavedena pouze dvě pásma v sazbách 24% a 33%. U sazby daně z příjmu právnických osob byl proveden pokles z 48% na 33%. Tato sazba byla stejná jako vyšší pásmo u daně z fyzických osob z důvodu zabránění daňových úniků. Majetkové daně byly zrušeny v roce 1992. OECD prohlásila daňový systém na Novém Zélandě po provedení reformy za nejméně narušující tržní prostředí ve srovnání s ostatními zeměmi (Šíma, 1999).

3.1.3.3 Reforma veřejného sektoru

Státní podniky byly nejprve převedeny na akciové společnosti a posléze privatizovány včetně například železnic, což mělo za následek pokles přepravních sazeb o více než 50%,

radikálně poklesl počet zaměstnanců, ale objem přepravy naopak vzrostl. Též byla zrušena tripartita, tj. vyjednávání mezi vládou, zaměstnanci a zaměstnavateli. Začala být uplatňována fiskální a monetární disciplína. V monetární to bylo především zajištění cenové stability. Procento vládních výdajů v poměru k HDP bylo nejvyšší v roce 1991 – 43-44%, v roce 1998 již pouze přibližně 33%. V roce 1995 byl po sedmnácti letech poprvé rozpočtový přebytek (pokud se nepočítají příjmy z privatizace). Čistý veřejný dluh, který byl nejvyšší v roce 1991 a činil 50% HDP, v roce 1998 byl 25% HDP (Šíma, 1999).

3.1.3.4 Výsledky reforem

Výsledky se dostavovaly postupně a s určitým časovým zpožděním. Hlavní reformní kroky skončily kolem roku 1992. Pozitivní výsledky se začaly projevovat až někdy od roku 1993. Nicméně se začaly projevovat v nízké inflaci, snižující se nezaměstnanosti, konsolidaci veřejných financí a snižujícího se státního dluhu, efektivnějším a transparentnějším fungování státní správy. Díky reformám se Nový Zéland stal 3. nejsvobodnější ekonomikou podle indexu ekonomické svobody a začal se stávat jednou z nejvyspělejších ekonomik.

Tab. 3-1 Vybrané makroekonomické ukazatele (1985-1996)

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Růst real. HDP (%)	0,8	2,1	0,4	-0,1	0,6	-	-1,3	1,1	6,4	5,3	4,2	3,5
Deflátor HDP (%)	14,3	18,1	11,9	7,6	5,2	2,5	1,1	2,1	1,7	1,8	2	1,3
Nezaměstnanost (%)	3,6	4,1	4,1	5,6	7,1	7,8	10,3	10,4	9,5	8,1	6,3	6,1

Zdroj: OECD: factbook (2009)

Reformy provedené na Novém Zélandě od roku 1984 jsou bezpochyby úspěšné. Byl zastaven propad ekonomiky ve většině ekonomických ukazatelích, byly provedeny velice hluboké a důkladné reformy ve většině oblastí. Z tabulky můžeme vyčíst, že výsledky provedených reforem se začaly dostavovat až se značným zpožděním. HDP se dostalo na solidní růst až v roce 1993, po devíti letech od doby, kdy byly zahájeny reformy. Například zaměstnanost se nejprve zvýšila a až se značným zpožděním se opět začala snižovat. Časové zpoždění tedy bylo poněkud velké. To bylo z důvodu hlubokých reforem, které byly

prováděny řadu let. Reformy na Novém Zélandě jsou celkově velice úspěšné a mohou být vzorem ostatním zemím.

3.2 Reaganomika (1981-1989)

3.2.1 Situace v 70. letech

Během 70. let docházelo ke značnému vlivu státu v ekonomice, především díky rozsáhlým sociálním výdajům během Kennedyho a Johnsonova prezidentství. V roce 1980 činily federální výdaje 20,3% HDP. Rozsáhlé vládní výdaje, spolu s expanzivní monetární politikou levných peněz a ropnými šoky v 70. letech měly za následek zpomalování ekonomického růstu. Dalším problémem byla i neefektivní vládní regulace.

3.2.2 Situace za Ronalda Reagana

Reagan uspěl při volbě prezidenta USA s programem, ve kterém nabízel zásadní změny v hospodářské politice. Zdrojem tehdejších problémů podle něj byla vláda a nadměrné vládní výdaje. Nápravu proto viděl zejména v redukci vládních výdajů, zejména na sociální programy, omezení regulace a snížení daňové zátěže, omezení přerozdělovací role státu spolu s protiinflační monetární politikou.

3.2.2.1 Reformy

Prezident Reagan vyhlásil v únoru 1981 v dokumentu „Nový začátek Ameriky: Program hospodářského ozdravení“ (America's New Beginning: A Program for Economic Recovery). V něm se zaměřil na čtyři oblasti, a to na snížení federálních výdaj, deregulaci, snížení federálních daní. V souladu s těmito cíly prosazoval konzistentní monetární politiku (Cihelková, Holub, Jakš, 2003).

Reagan vycházel zejména z teorií monetarismu, Chicagské školy, školy strany nabídky a Lafferovy křivky. Důraz kladl zejména na nabídkovou stranu v ekonomice.

Zásadními reformy byly především snížení daní z příjmu u fyzických osob o 25%, pokles progresivního zdanění, kdy nejnižší sazba poklesla z 14% na 10% a nejvyšší z 70% na 50%. Byla též zavedena úprava daňových pásem podle inflace, což mělo pozitivní efekt především v tom, že nedocházelo k přesunu do vyššího daňového pásma kvůli zvýšení cenové hladiny. Vedle daní z příjmu poklesly i daně majetkové, podniky byly zvýhodněny zrychlenou dobou amortizace majetku a zvýšily se i investiční daňové úlevy.

Další úprava daňového systému byla v roce 1986, když se snížily daně u zisku korporací z 46% na 34% a proběhlo další snížení maximální sazby u důchodových daní z 50% na 28%. Na druhou stranu však byly zvýšeny spotřební daně a bylo navýšeno sociální pojištění.

Na straně výdajů došlo ke snížení sociálních dávek. Vláda měla snahu zredukovat sociální systém jen na garanci záchranné sociální sítě pouze pro ty, kteří ji nutně potřebovali. Na druhou stranu však došlo k růstu výdajů na obranu, což byl ale důsledek vrcholící studené války mezi USA a SSSR.

3.2.2.2 Další provedené reformy

Mezi dalšími provedenými reformy byly především deregulace v mnoha oblastech a omezování role státu v ekonomice a kladení většího důrazu na roli trhu v alokaci zdrojů. Byla provedena deregulace v oblasti dopravy, bankovníctví, životního prostředí, telekomunikací či domácích cen ropy.

3.2.3 Výsledky reforem

V roce 1980 činil podíl důchodových daní na celkovém příjmu federálním rozpočtu 59,7%, v roce 1988 to bylo 54,5%. Naopak příjmy ze sociálního pojištění za stejné období se zvýšili z 30,5% na 36,8%.

Díky ekonomickému propadu a také kvůli nutným zvýšeným výdajům na obranu se nepodařilo naplnit jeden z hlavních cílů Ronalda Reagana, kterým byly přebytkové rozpočty a snižování celkového federálního dluhu. Naopak za jeho prezidentství se zvýšil federální dluh a nepodařilo se mu sestavit ani jeden přebytkový federální rozpočet, i když ke konci 80. let se deficity rozpočtů postupně snižovaly. Také se zcela nepodařilo snížit vliv státu v hospodářství. Kvůli již zmiňovaným rostoucím schodkům se stabilizovaly federální výdaje na úrovni 22-23% HDP (Tomeš, 2008).

Tab. 3-2 Vybrané ekonomické ukazatele (1980-1989)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Růst real. HDP (%)	-0,2	2,5	-2	4,5	7,2	4,1	3,4	3,3	4,1	3,5
Deflátor HDP (%)	9,1	9,6	6,1	4	3,8	3,1	2,2	2,8	3,4	3,8
Nezaměstnanost (%)	7,1	7,6	9,7	9,6	7,5	7,2	7	6,2	5,5	5,3
Saldo rozpočtu v % HDP	-2,7	-2,6	-4	-6	-4,8	-5,2	-5	-3,2	-3,1	-2,9

Zdroj: OECD: factbook (2009), Tomeš a kol.: Hospodářská politika 1900-2007

Díky reformám se podařilo nastartovat ekonomický růst, zejména díky snížení přímých daní. Od roku 1983 HDP bez přestání rostlo poměrně vysokými tempy. Také se podařilo zkrotit inflaci do přijatelných mezí, zejména díky restriktivní monetární politice z počátku 80. let, která měla příčinu v propadu HDP v roce 1982, který ale byl pouze krátkodobý. Dalším pozitivem bylo snížení nezaměstnanosti během 80. let. Z dlouhodobého hlediska vedly provedené reformy k evidentně pozitivním ekonomickým výsledkům.

Co se nepodařilo, bylo zkrocení vládních deficitů a snížení celkového vládního dluhu. Bylo to dáno vrcholící studenou válkou a potřebou vysokých výdajů na zbrojení. Snižování vládního dluhu se podařilo řešit až Billu Clintonovi v devadesátých letech, který také dokázal sestavovat přebytkové rozpočty. Reformy Ronalda Reagana byly tedy úspěšné jen z části. Podařilo se mu snížit přímé daně, což vedlo k pozitivnímu vlivu na ekonomický růst. Některé daně naopak vzrostly, jako například sociální pojištění. Za neúspěch lze jednoznačně pokládat to, že se mu nepodařilo snížit vliv státu v ekonomice.

3.3 Thatcherismus (1979-1990)

3.3.1 Situace po 2. světové válce do nastoupení Margaret Thatcherové jako ministerské předsedkyně

Po skončení druhé světové války provedla labouristická vláda znárodnění některých hospodářských odvětví, jako například uhelné doly, telekomunikace, energetické odvětví, železnice či Bank of England. Byly též položeny základy britského státu blahobytu. Británie opustila koncept reziduálního typu sociálního státu a posílila roli státu v sociální oblasti (Tomeš, 2008).

3.3.1.1 Semaforová politika stop-go

Británie uplatňovala zejména v 50. a 60. letech politiku stop-go, tj. snažila se o krátkodobé řízení agregátní poptávky prostřednictvím monetární a hlavně fiskální politiky, aby byl zajištěn hlavní cíl tehdejší hospodářské politiky, kterou byla plná zaměstnanost. V případě signálů o snižující se ekonomické výkonnosti se přistoupilo k fiskální expanzi, jako například zvýšení investic ze státního rozpočtu, krátkodobé snížení daní, aby se stimulovala agregátní poptávka. Naopak při konjunktuře se přistupovalo k restriktivním opatřením. Veřejné výdaje měly dlouhodobě udržovat plnou zaměstnanost a daňová politika byla používána k tlumení hospodářských cyklů.

Britská ekonomika však začala ztrácet v porovnání s dalšími vyspělými ekonomikami, zejména v průmyslové produkci, kdy během 60. let rostla průmyslová produkce v zemích OECD dvakrát rychleji než v Británii. Příčiny byly hlavně v přílišném důrazu na poptávkovou stranu pomocí daňové politiky a nadměrných vládních výdajů, které vytěsňovaly soukromé investice a tím podsekávaly růst (Tomeš, 2008).

3.3.1.2 Vývoj v 70. letech

Velká Británie se v sedmdesátých letech potýkala, stejně jako většina vyspělých zemí, zejména s vysokou inflací. Dva ropné šoky (1973 a 1979) a selhávání keynesiánské politiky, zejména Phillipsovy křivky, ukončily dlouhotrvající poválečný růst a naopak docházelo k dvouciferným inflacím a ke zpomalení ekonomického růstu. Inflace mezi ropnými šoky v Británii vzrostla přibližně o deset procent. Britská ekonomika se dostala do stagflace. Tématem číslo jedna v hospodářské politice se tak stala stabilizace cenové hladiny. Bylo to i tím, že v roce 1972 přešla Británie floating a v roce 1976 byl podniknut na britskou libru spekulativní útok a Británie se musela obrátit na pomoc k Mezinárodnímu měnovému fondu.

Britská ekonomika se stala v 70. let neovladatelná, podíl veřejných výdajů na HDP činil v roce 1975 45% a deficit rozpočtu dosáhl téměř 5% HDP. Obrovský rozsah státních výdajů se stal překážkou k dosahování tehdejších tradičních cílů, kterou byla především plná zaměstnanost (Urban, 1995).

3.3.2 Thatcherismus

S nástupem Margaret Thatcherové do křesla britské premiérky v roce 1979 nastala radikální změna v hospodářské politice. Stejně jako ve Spojených státech za Ronalda Reagana i v Británii za Margaret Thatcherové nastal ústup od intervencionismu v hospodářské politice státu, který byl považován spolu s velkými přerozdělovacími procesy za hlavní příčinu problémů v ekonomikách v sedmdesátých letech. Cílem bylo zejména potlačení inflace.

Základem Thatcherismu se stal dokument „The Right Approach to the Economy“ z roku 1977. Obsahoval čtyři základní oblasti: Obecnou hospodářskou politiku, daňovou reformu, privatizaci a úpravu vztahu mezi zaměstnanci a zaměstnavateli.

Obrat nastal jak v monetární, tak i ve fiskální politice. V monetární politice se přistoupilo k disciplinované monetární politice, která by byla předpokladem pro nízkou inflaci. Ve fiskální politice se opustilo od ovlivňování agregátní poptávky a stimulace

ekonomického růstu. Také byl opuštěn cíl plné zaměstnanosti jako hlavní cíl hospodářské politiky.

3.3.2.1 Omezování veřejných výdajů

Vláda viděla za hlavní příčinu ekonomického problému vysokou úroveň veřejných výdajů. Za cíl si dala omezit roli státu na makroekonomické i mikroekonomické úrovni. Snaha byla na snížení váhy státního rozpočtu. Dalšími kroky byla deregulace, odstranění intervencí a subvencí, privatizace státních podniků, které byly většinou neefektivní a snižování daní.

Snižování veřejných výdajů se zpočátku nedařilo kvůli recesi a s ní spojeným nárůstem nezaměstnanosti a zvýšením vyplácení sociálních dávek. Snížení podílu vládních výdajů na HDP se tak podařilo až ke konci 80. let, kdy již byl slušný ekonomický růst, když se podíl vládních výdajů na HDP podařilo snížit pod 40%. Byl výrazně omezen sociální systém, který byl velice štědrý. Některé sociální dávky se zrušili úplně, jiné již nebyly vypláceny univerzálně (Tomeš, 2008).

3.3.2.2 Daňová reforma

Daňová reforma měla podpořit pracovní a podnikatelskou aktivitu. Daň z příjmu fyzických osob byla zásadně reformována. Došlo ke snížení progresivity a k celkovému zjednodušení. Základní sazby byla snížena z 33% na 20%, nejvyšší sazby z 83% na 40%. U korporací byla daň snížena z 52% na 35% v roce 1984. V roce 1988 byla sazba pro malé společnosti snížena z 42% na 25%. U nepracovních příjmů, jako například dividendy či úroky, činila daň před reformami až 98%. Snížení přímých daní bylo ale kompenzováno zvýšením nepřímých daní, daň z přidané hodnoty byla reformována. Byla zvýšena z 10% a 12% na jednotnou daň ve výši 15% (Fajmon, 1999). Celkově byl podíl daňových příjmů na HDP v roce 1988 o jedno procento vyšší než v roce 1979.

3.3.2.3 Další provedené reformy

Mezi další významné reformy, které byly provedeny, patří zejména deregulace, která měla pozitivní dopad na posílení konkurence. Další významnou věcí byla privatizace. Ta nejenže omezila roli státu v ekonomice, ale také ulehčila výdajové stránce rozpočtu, protože státní podniky byly často ztrátové, musely být subvencovány a zisky z privatizací se použili k umořování veřejného dluhu. Do roku 1987 bylo privatizováno 18 velkých podniků, čímž se snížila o třetinu velikost veřejného sektoru. Privatizované podniky zlepšily svou ekonomickou výkonnost, zlepšila se u nich produktivita práce a přestaly být ztrátové. Také došlo k omezení moci odborů, které měly neobvyklou moc a byly propojeny s politickými stranami, zejména s labouristy a svými častými stávkami značně podlamovaly ekonomickou výkonnost Británie.

3.3.3 Období po Margaret Thatcherové

Po rezignaci Margaret Thatcherové nastoupil na post ministerského předsedy též konzervativec, John Major. Ten nadále pokračoval v privatizaci řady státních podniků. V roce 1997 nastoupili labouristé v čele s Tony Blairem. Ti neopustili započatý trend nastolený za Margaret Thatcherové, jak by se dalo očekávat, ale přihlásili se k myšlence tzv. „třetí cesty“. Opustili starou politiku labouristické strany a nastolili novou tím, že opustili tradiční intervencionistickou keynesiánskou politiku, ale také se odlišovali od thatcherismu. Vydali se cestou někde „uprostřed“.

3.3.4 Výsledky reforem

Reformy se projevily zejména na straně nabídky, která se více zpružnila. Díky deregulaci, privatizaci, omezení veřejných výdajů a odborů došlo k většímu fungování tržních sil v ekonomice Velké Británie. Také reformy provedené v sociální a daňové oblasti podnítily k větší produktivitě, což se projevilo ve větší produktivitě práce a v ekonomickém růstu. Velká Británie tak ukončila období, kdy zaostávala za ostatními vyspělými ekonomikami. Naopak se nepodařilo snížit podíl státních výdajů na HDP. Ten činil v roce 1978 41,4%, v roce 1984 45,2% a až v roce 1990 se nepatrně snížil na 39,9% (Urban, 1995).

Tab. 3-3 Vybrané makroekonomické ukazatele (1979-1989)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Růst real. HDP (%)	2,6	-2,1	-1,3	2,1	3,6	2,7	3,6	4	4,6	5	2,3
Nezaměstnanost (%)	4,7	5,8	8,8	10,1	10,9	10,9	12,2	11,3	9,5	7,1	6,9
Deflátor HDP (%)	14,7	19,4	11,4	7,4	5,5	4,6	5,8	3,4	5,3	6,3	7,3

Zdroj: OECD: factbook (2009)

Největším úspěchem Margaret Thatcherové bylo zkrocení často dvouciferné inflace do přijatelných mezí. Také se podařilo nastartovat dlouhodobější ekonomický růst. Zpočátku 80. let vzrostla dramaticky nezaměstnanost. To však bylo způsobenou zejména deregulací, zrušení subvencí a privatizováním státních podniků, které byly ztrátové, neefektivní a trpěly přezaměstnaností. S postupujícím časem i nezaměstnanost nabrala pozitivní kurz. Celkově jsou provedené reformy pozitivní. Podařilo se zastavit úpadek Británie a naopak nastartovat dlouhodobý ekonomický růst. Byl posílen trh a podmínky pro fungování tržního mechanismu. Naopak se nepodařilo, podobně jako u Ronalda Reagana, snížit podíl vládních výdajů na HDP.

3.4 Švédský model

Švédsko se stalo typickým příkladem skandinávského typu státu blahobytu. Ten je založen na principu univerzalizmu, takže jsou všichni zabezpečeni proti sociálním rizikům bez ohledu na výdělečné činnosti (Tomeš, 2008).

Tento model je také charakterizován jako snaha o nalezení „třetí cesty“ mezi tržní ekonomikou založenou na liberálních zásadách a centrálně řízenou ekonomikou. Cílem je nalezení kompromisu mezi sociální nerovností u tržní ekonomiky a neefektivností u centrálně řízené ekonomiky (Urban, 1995).

3.4.1 Vývoj švédského modelu

Švédský model se začal rýsovat již mezi světovými válkami a je spojeno se jménem Gustava Möllera. Cílem bylo odstranit tehdejší přetrvávající chudobu. Základní prvky byly

položeny ve 30. letech a byly to makroekonomická stabilizační politika, kolektivní vyjednávání mezi zaměstnavateli a odbory a uplatňování principu sociální spravedlnosti (Tomeš, 2008).

Po druhé světové válce budování sociálního modelu dále pokračovalo. Cílem byla plná zaměstnanost a nízká inflace. Snaha o splnění těchto a co nejsolidárnější rozdělení příjmů je spojeno se jmény Gösta Rehna a Rudolfa Meidnera, kteří vytvořili tzv. Rehn-Meiderův model. Ten je založen na restriktivní monetární a fiskální politice, vysokém zdanění, solidární mzdové politice a kolektivním vyjednávání a aktivní politice zaměstnanosti. Restriktivní politika měla zabránit zvyšování agregátní poptávky, která by byla příliš rychlá a mohla by vést k inflaci. Vysoké zdanění mělo motivovat výrobce k restrukturalizacím a mělo zamezit zvyšování mezd úspěšným podnikům tím, že odčerpá pomocí daní jejich zisky a tím se i zabránil inflačním tlakům. Rovnost mezd byla zajišťována přerozdělovacím mechanismem. Podle Rehn-Meiderova modelu měla takto prováděná hospodářská politika vést k plné zaměstnanosti, nízké inflaci, ekonomickému růstu a sociální rovnosti (Tomeš, 2008).

3.4.2 Daňová oblast

Daně z příjmů jsou založeny na progresivním zdanění. Nejvyšší daňová sazba činila v roce 1950 50%, v roce 1981 až 80%, poté postupně klesala až na úroveň 50% v roce 1991. V té době nesměly centrální a místní daně přesáhnout 72% příjmu. Daň z přidané hodnoty činila 19%. Počátkem 90. let činily daně ze zisku u akciových společností 52% a navíc byly zatíženy ještě dávkami na sociální pojištění (Urban, 1995).

3.4.3 Veřejné výdaje

Hlavní výdaje jdou především na penzijní pojištění (60%), nemocenské pojištění (15%), výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti, potom také různé přídavky, stipendia a podpory bytové výstavby. Ještě v 60. letech byl objem vládních výdajů srovnatelný s ostatními zeměmi OECD, později se však dramaticky zvedaly. Jejich podíl se zvyšoval z 24% na HDP v roce 1950 přes 48% v roce 1970 až na 61% v roce 1982 a to s deficitním

financováním státního rozpočtu. Deficity státního rozpočtu činily v průměru v 70. letech 5% a v 80. letech se dále zvyšovaly (Urban, 1995).

3.4.4 Sociální politika

Na sociální politice se velkou měrou podíleli odbory. Sociální zabezpečení bylo financováno převážně z daní a panoval velký sklon k rovnostářství. Veřejné služby jsou velice rozsáhlé a provázejí člověka doslova „od kolébky až do hrobu“. Takový rozsah sociálních služeb vede přirozeně k velkému tlaku na státní rozpočet. Podíl státních výdajů a daňových příjmů vůči HDP je mnohem vyšší než v jiných zemích OECD.

3.4.5 Problémy švédského modelu

Na přelomu 60. a 70. let došlo k problémům v provádění hospodářské politiky. Byl proveden určitý odklon od Rehn-Meiderova modelu tím, že byla podle keynesiánského vzoru provedena fiskální expanze, když ekonomika byla v recesi. Recesi sice byla zmírněna, ale za cenu zvýšené inflace a zhoršení veřejných financí.

V období 70. let začalo Švédsko ztrácet v porovnání s ostatními vyspělými zeměmi. Inflace se začala pohybovat kolem 10%, také se zvyšovala nezaměstnanost, docházelo ke stagflaci, to vše ve větší míře než v ostatních ekonomikách. Na vině byl štědrý sociální systém, velký stát blahobytu a velký veřejný sektor, který zaměstnával během 70. let až 37% obyvatelstva, v 80. letech dokonce až 40%. Švédský sociální stát tak narazil na své meze a možnosti.

3.4.6 Provedená opatření

Nutné řešení problémů si vyžádalo výrazné deficity státního rozpočtu. Největší deficit byl ve fiskálním roce 1982-83, kdy deficit činil 13% HDP. Poté nastal obrat a koncem 80. let bylo dosaženo přebytku, poprvé od roku 1962. Dalším krokem byla daňová reforma. Byly radikálně sníženy marginální daňové sazby (Tomeš, 2008).

3.4.7 Krize švédského modelu

V devadesátých letech se naplno projeví nedostatky švédského modelu. Došlo k poklesu HDP v letech 1991-93, ke snížení průmyslové produkce. Dále začal být problémem vzrůst nezaměstnanosti, která začala atakovat desetiprocentní hodnotu. Deficity státního rozpočtu se výrazně prohlubovaly.

Švédsko bylo nuceno provést další reformy od státu blahobytu. Byla deregulována řada odvětví, byly provedeny reformy v sociální oblasti a v důchodovém systému. Zvýšil se důraz na individuální rozhodování a na zodpovědnost jedince.

3.4.7.1 Fiskální oblast

Nejvýraznější změny proběhly ve fiskální oblasti. Kvůli velkým schodkům veřejných rozpočtů a s nimi narůstajícím veřejným zadlužením byla provedena řada fiskálních restriktivních opatření. Byly provedeny škrty na výdajové části rozpočtu. Bylo omezeno mnoho sociálních výhod, prodloužen věk do důchodu, sníženy důchody o 2%, úrazové a nemocenské pojištění přestalo být hrazeno ze státního rozpočtu. Byly též sníženy některé dotace. Reforma v oblasti daní znamenala snížení daňové zátěže a měla za cíl stimulovat ekonomický růst.

V roce 2004 činily odvody na sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnavatelem 31% a zaměstnancem 7%, Daň z příjmu fyzických osob činila 31% a při překročení 213 000 švédských korun za rok dalších 25%. Provedené změny znamenaly částečný odklon od švédského modelu státu blahobytu. Některé prvky si však zanechal, zejména v oblasti sociálního zabezpečení, daňové politiky a politiky trhu práce (Tomeš, 2008).

3.4.8 Příčiny krize švédského modelu

Urban (1995) uvádí 6 hlavních důvodů příčiny krize švédského modelu:

- 1) Vysoké zdanění – zejména vysoká progresse demotivovala více pracovat, podkopávala pracovní aktivitu a iniciativu
- 2) Velkorysé pracovní zákonodárství - zejména díky odborům. Umožňovalo zůstat doma i bez lékařského potvrzení a přitom dostávat plnou mzdu. V důsledku toho byl velký výskyt pracovního absentérství.
- 3) Nízká sklon ke spoření – způsoben zejména kvůli vysokému zdanění. Míra čistých úspor byla hluboce pod průměrem OECD.
- 4) Příjmová nivelizace – vysoké progresivní zdanění nahrávalo šedé ekonomice a aktivitám nepodléhajícím zdanění.
- 5) Vzpoura daňových poplatníků – lidé s vyššími příjmy opouštějí zemi, protože jsou vysoce zdaňováni ať již progresivním zdaněním nebo i majetkovými daněmi. S nimi opouští zemi kapitál, který se stěhuje do zemí s nižšími daněmi.
- 6) Inflační tlaky – hlavní příčinou inflačních tlaků bylo udržování vysoké zaměstnanosti a to i ve ztrátových a upadajících podnicích. Další z hlavních příčin bylo přílišné deficity státního rozpočtu.

Tab. 3-4 Vybrané makroekonomické ukazatele (1991-1999)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Růst real. HDP (%)	-0,9	0,1	-0,2	1,2	0,4	0,6	2,1	2,6	1,3
Nezaměstnanost (%)	3,1	5,6	9,1	9,4	8,8	9,6	9,9	8,2	6,7
Deflátor HDP (%)	9	1	3,2	2,7	3,7	0,9	1,5	0,6	0,9
Vládní deficit v % HDP	-0,1	-8,8	-11,2	-9,1	-7,3	-3,3	-1,6	1,2	1,2

Zdroj: OECD: factbook (2009)

Švédský model je z dlouhodobého hlediska neúspěšný. Díky vysokému zdanění a vysokému přerozdělování dochází ke ztrátě motivace, poněvadž díky vysoké progresivitě jsou vyšší příjmy i více zdaňovány. Také štědrý sociálně systém nemotivuje jedince k individuální odpovědnosti. Tyto faktory pak vedou ke ztrátě motivace, produktivity a iniciace. Úspěšní bohatí jedinci často odcházejí do zahraničí a ze zahraničí nepřicházejí noví kvůli vysokým daním. To vše se pak proměňuje do menšího ekonomického růstu.

3.5 Shrnutí

Ze čtyř zmíněných hospodářských politik lze jednoznačně nejlépe hodnotit reformy provedené na Novém Zélandě. Zaostávající ekonomiku se podařilo přeměnit na jednu z nejvýkonnějších a nejbohatších ekonomik na světě. Došlo nejen k výraznému daňovému zatížení, ale i k výraznému snížení vládních výdajů vůči HDP a vůbec k omezení role státu v ekonomice.

Na druhou stranu švédský sociální systém prokázal svoji dlouhodobou nefunkčnost. Během 90. let byl ekonomický růst ve Švédsku téměř zanedbatelný. Nezaměstnanost, která byla dříve pýchou švédského sociálního systému, se začala také zvedat a začala být vážným problémem. Celkově je tedy švédský sociální systém neúspěšný. Ostatní země se často v minulosti Švédskem inspirovaly a některé jeho prvky též zaváděly. Švédsko jako nejtypičtější případ sociálního modelu selhal.

Thatcherismus a Reagonomika jsou úspěšné jen z části. Podařilo se nastartovat dlouhodobý ekonomický růst a snížit přímé daně. Neúspěchem ale může být vzrůst jiných daní, zejména nepřímých. Přímé daně jsou ale více motivující a proto pokles přímých daní a vzrůst nepřímých je celkově pozitivní. Hlavním neúspěchem však je to, že se nepodařilo snížit podíl vládních výdajů na HDP.

4 Aplikace zjištěných poznatků na Českou republiku

V této části zaměřím na základní složky přerozdělování, na výši daňové zátěže a podílu veřejných výdajů na HDP. Nejprve budu porovnávat Českou republiku s ostatními zeměmi OECD, posléze okruh zúžím na země, které jsou z ekonomického hlediska podobné České republice. Využiji údajů ze statistik OECD

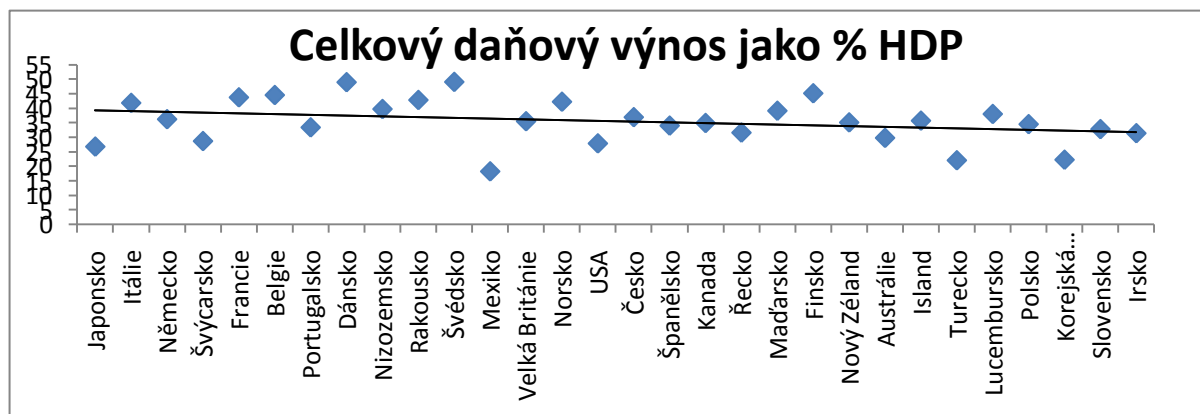
V další části budu též porovnávat Českou republiku s ostatními zeměmi. Budou to země z ekonomického hlediska podobné České republice: pobaltské země, země visegrádské čtyřky, Irsko, Rumunsko a Bulharsko. Použiji ale data nadace Heritage Foundation. Podle dvou odlišných metodik budu zkoumat závislost ekonomického růstu na výši daní či velikosti veřejných výdajů na HDP.

V třetí části se zaměřím přímo na Českou republiku. Po srovnání s ostatními zeměmi sestrojím podle stejných údajů grafy pouze pro Českou republiku a z výsledků doporučím možná řešení tvůrcům hospodářské politiky.

4.1 Srovnání zemí OECD v letech 1993-2007

Prvním kritériem, které zkoumám, je vztah celkového daňového výnosu jako % HDP a ekonomického růstu zemí OECD v letech 1993-2007. Použitá data jsou ze statistik OECD.

Graf 4.1 Vztah celkového daňového výnosu jako % HDP a ekonomického růstu zemí OECD

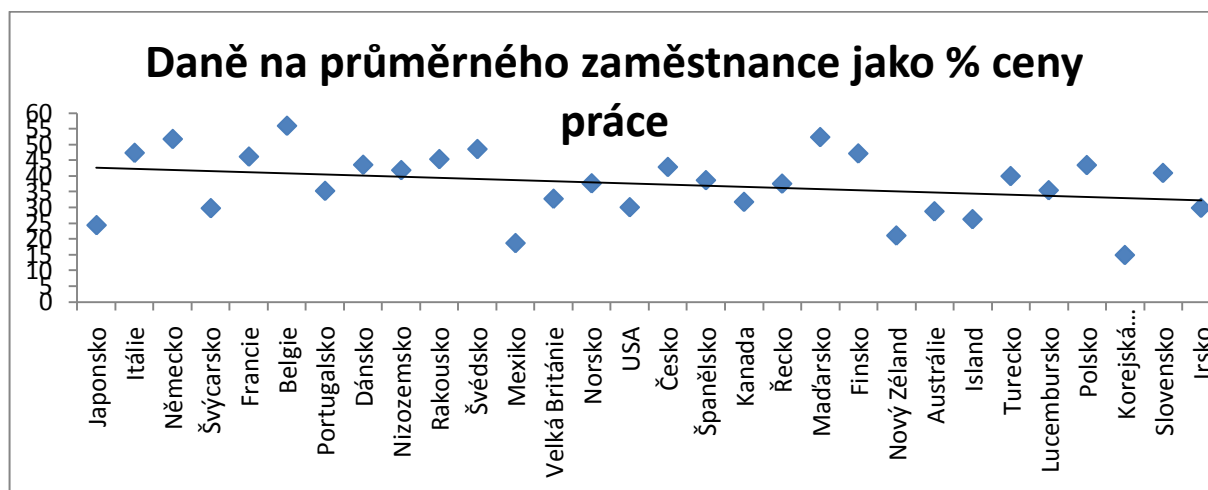

Zdroj: OECD Factbook 2009, vlastní propočty

Na vodorovné ose jsou seřazeny státy podle jejich průměrného ekonomického růstu v letech 1993-2007 od nejméně výkonného po nejvýkonnější. Nejmenšího růstu v těchto letech dosahovalo Japonsko, jehož průměrný ekonomický růst byl 1,3%. Naopak nejvyšší ekonomický růst byl v případě Irska a dosahoval 7%. Česká republika byla z 30 zemí OECD podle pořadí ekonomického růstu v letech 1993-2007 na 15. místě s průměrným ekonomickým růstem 3,2%. Průměr zemí OECD činil 2,7%. Svislá osa představuje celkový daňový výnos státu jako % HDP. Nejvyšší daňový výnos mělo Švédsko s 49% HDP. Naopak na prvním místě s nejmenším daňovým výnosem na tom bylo Mexiko s 18,3%. Česká republika byla na 19. místě s 36,9%, tj. mírně nad průměrem. Průměr OECD činil 35,4%.

Z grafu můžeme vyčíst, že v průměru u zemí s nižším celkovým daňovým výnosem jako % HDP, byl ekonomický růst vyšší. U České republiky tudíž existuje prostor pro snížení daňové zátěže. Tím by se snížilo přerozdělování, čímž by se podpořil ekonomický růst jako u ostatních zkoumaných zemí.

Graf 4.2 Vztah daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce a ekonomického růstu zemí OECD

Zdroj: OECD Factbook 2009, vlastní propočty

Tento graf, podobně jako předešlý také porovnává země OECD. Podobně jako na předešlém grafu jsou též na vodorovné ose srovnány země od nejmenšího ekonomického růstu po nejvyšší za stejné časové období, tj. za roky 1993-2007. Rozdíl je pouze v tom, že se

nesrovnává celkový daňový výnos jako % HDP, ale daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce.

Z grafu můžeme vyčíst, že stejně jako u předešlého jsou výsledky velice podobné. Čím menší měla země zatížení daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce, tím větší byl její ekonomický růst. Nejmenší zatížení měla Korejská republika, pouhých 14,9%, největší naopak Belgie s 56%. Česká republika skončila až na 20. místě z 30 zemí s daňovým zatížením 42,9%, což je nadprůměrem OECD, který činil 37,5%. Česká republika by tedy měla výrazně snížit toto daňové zatížení k podpoře ekonomického růstu.

4.2. Srovnání zemí Visegrádské čtyřky a Irska v letech 2000-2006

V této část provedeme podobné srovnání jako v předchozí části, ale pouze pro země visegrádské čtyřky a Irska a to z důvodu podobnosti těchto ekonomik. Srovnání na rozdíl od předchozí části je pouze v letech 2000-2006 a to kvůli horší dostupnosti dat. Data jsou použita stejně jako v předchozí části ze statistik OECD.

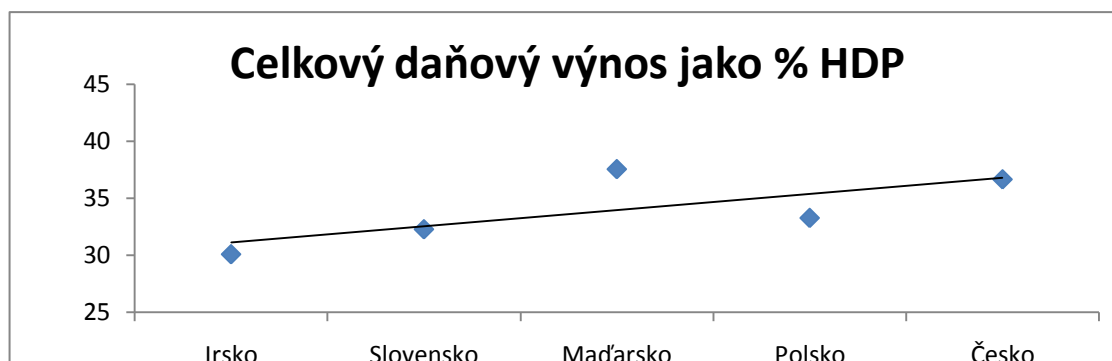
Tab. 4.1 Růst HDP, celkový daňový výnos jako % HDP a daň na průměrného zaměstnance jako % ceny práce v letech 2000-2006 Irska, Slovenska, Maďarska, Polska, Česka

Srovnání vybraných zemí 00-06	Růst HDP	Celkový daňový výnos jako % HDP	Daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce
Irsko	6,1	30,1	25
Slovensko	4,93	32,3	33,4
Maďarsko	4,36	37,6	52,7
Polsko	3,7	33,3	33,3
Česko	3,66	36,7	43

Zdroj: OECD Factbook 2009, vlastní propočty

V letech 2000-2006 mělo ze sledovaných zemí největší průměrný růst HDP Irsko s 6,1%. Růst zemí Visegrádské čtyřky se pohyboval mezi 3,5-5 procenty. Nejhoršího ekonomického růstu dosahovala Česká republika se 3,66% , naopak nejvyšší růst vykazovalo Slovensko s 4,93%.

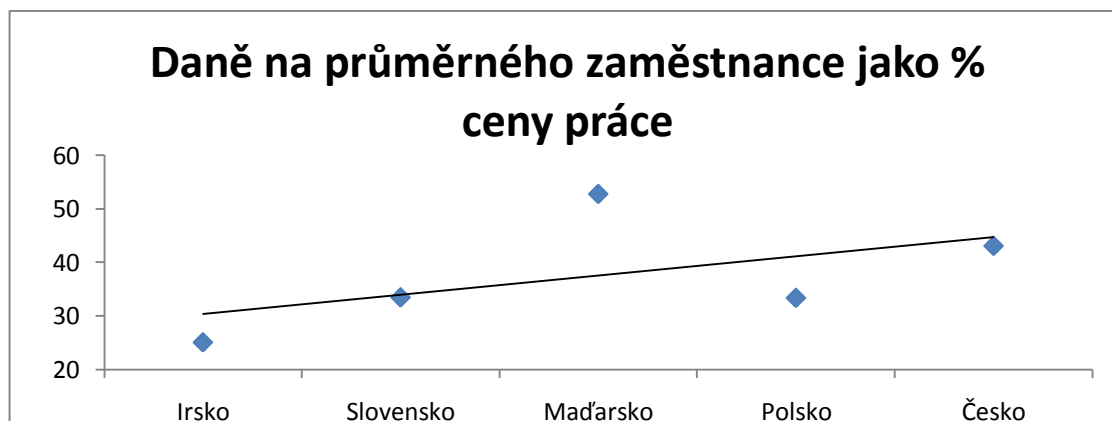
Graf 4.3 Vztah celkového daňového výnosu jako % HDP a ekonomického růstu mezi zeměmi visegrádské čtyřky a Irsko

Zdroj: OECD Factbook 2009, vlastní propočty

Z grafu jasně vyplývají podobné závěry jako u předchozích grafů. Odchytku zde tvoří pouze Maďarsko. To může být způsobeno tím, že Maďarsko se také nejvíce zadlužovalo a jeho nadměrné rozpočtové schodky se projevují v této době, kdy Maďarsku musí pomáhat mezinárodní měnový fond. Česko mělo v tomto období nejmenší růst HDP, ale také druhé největší daňové zatížení po Maďarsku.

Graf 4.4 Vztah daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce a ekonomického růstu zemí visegrádské čtyřky a Irsko

Zdroj: OECD Factbook 2009, vlastní propočty

U tohoto grafu jsou podobné výsledky jako u předchozího. Opět odchylku tvoří Maďarsko, podobně jako předchozího grafu a důvody proč se vymyká jsou stejné. Česká republika má zase hned po Maďarsku druhé největší zatížení, proto by mělo dojít k daňovému snížení.

4.3 Srovnání vybraných zemí podle metodiky organizace The Heritage Foundation

The Heritage Foundation je konzervativní vzdělávací a výzkumná instituce, která každý rok zveřejňuje index ekonomické svobody, který obsahuje 10 kritérií. Pro mé zkoumání jsem vybral dvě kritéria: fiskální svobodu a státní správu, jelikož tato dvě kritéria se přímo týkají přerozdělování.

Fiskální svobodu tvoří míra daňové zátěže. Skládá se z osobních daní, korporátních daní a celkového daňového výnosu jako % HDP. Tyto 3 faktory jsou převedeny do 100 bodové stupnice. Druhým údajem je státní správa. Ta se skládá z úrovně vládních výdajů vůči HDP, který je také převeden do 100 bodové stupnice. Čím více bodů, tím větší fiskální svoboda a menší státní správa. To znamená, že čím více bodů, tím větší ekonomická svoboda.

Pro srovnání vůči České republice jsem si vybral stejně jako v předchozí podkapitole státy Visegrádské čtyřky a Irsko, dále pak Bulharsko, Rumunsko, Slovinsko, Estonsko, Lotyšsko a Litvu. Tyto státy jsou v mnohém podobné České republice.

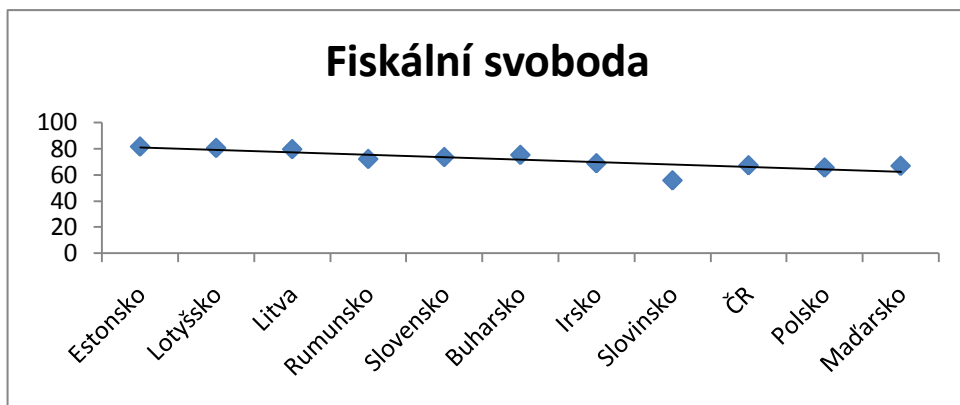
Tab. 4.2 Růst HDP, fiskální svoboda a státní správa ve vybraných zemích v letech 2000-2008

2000-08	růst	Fiskální svoboda	Státní správa	Průměr fiskální svobody a státní správy
Estonsko	7,4	81,5	55,93	68,72
Lotyšsko	7,3	80,44	56,27	68,36
Litva	7	79,52	68,42	73,97
Rumunsko	5,8	72,04	68,74	70,39
Slovensko	5,7	73,5	40,58	57,04
Bulharsko	5,6	75,16	56,61	65,89
Irsko	5	68,79	66,26	67,53
Slovinsko	4,3	55,74	40,04	47,89
ČR	4,2	67,2	40,44	53,82
Polsko	4,2	65,49	40,79	53,14
Maďarsko	3,6	66,8	28,59	47,70

Zdroj: Heritage Foundation, MMF World Economic Outlook Database, October 2009, vlastní propočty

V tabulce jsou seřazeny vybrané země od země od nejvyššího po nejnižší průměrný ekonomický růst za roky 2000-2008. Na prvních třech místech jsou pobaltské republiky s průměrným sedmi a více procentním růstem. Na konci se naopak umístilo Maďarsko. Dále jsou v tabulce obsaženy údaje o fiskální svobodě, státní správě a průměru těchto dvou složek.

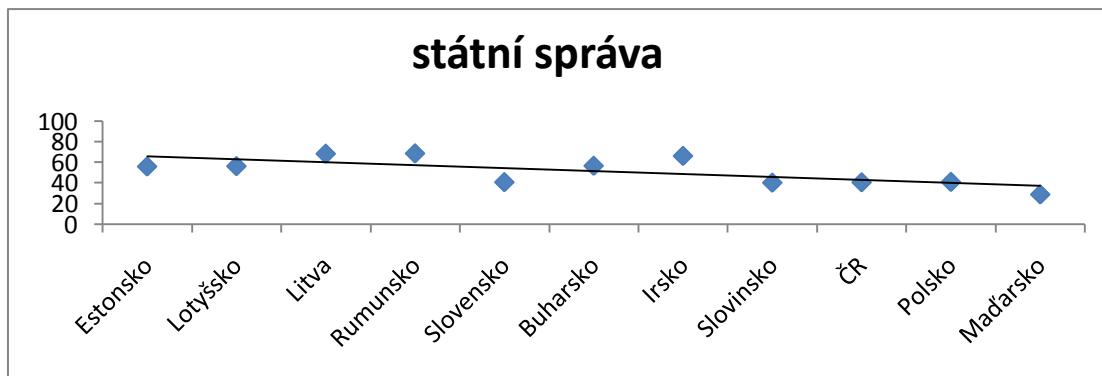
Graf 4.5 Vztah fiskální svobody a ekonomického růstu vybraných zemí za období 2000-2008

Zdroj: Heritage Foundation, vlastní propočty

Z grafu je zřejmé, že čím více měla daná země větší fiskální svobodu za období 2000-2008, tím byl také větší průměrný ekonomický růst. Pouze Slovinsko tvoří nepatrnou odchylku. Fiskální svoboda u něj byla nejnižší, přesto nevykazovalo nejnižší ekonomický růst. Mělo však pouze o 0,1% větší ekonomický růst než Česká republika a Polsko. Pouze Maďarsko mělo výrazně nižší ekonomický růst, i když na tom bylo s fiskální svobodou lépe než Slovinsko. To může být způsobeno tím, že má ale zase výrazně horší výsledek ve státní správě.

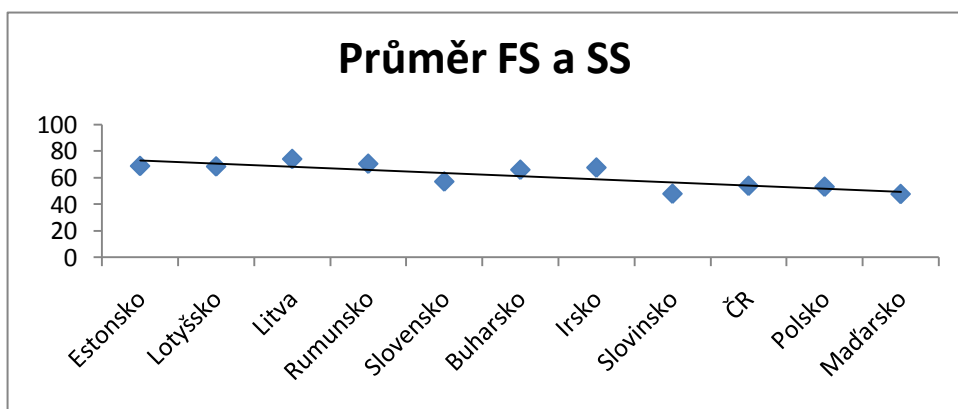
Graf 4.6 Vztah státní správy a ekonomického růstu vybraných zemí za období 2000-2008

Zdroj: Heritage Foundation, vlastní propočty

U státní správy nejsou výsledky tak jednoznačné jako u fiskální svobody, nicméně trend toho, že čím bylo vyšší bodové hodnocení státní správy, tj. že státní správa byla na nižší úrovni, se pozitivně projevilo ve vyšším růstu. Maďarsko zde má suverénně nejhorší výsledek.

Graf 4.7 Ekonomický růst ve vztahu k průměru fiskální svobody a státní správy vybraných zemí za období 2000-2008

Zdroj: Heritage Foundation, vlastní propočty

Z průměru fiskální svobody a státní správy se potvrzuje zkoumaná hypotéza. Spojnice trendu ukazuje klesající průběh. S klesajícím ekonomickým růstem také v průměru klesala fiskální svoboda a státní správa.

4.4 Česká republika

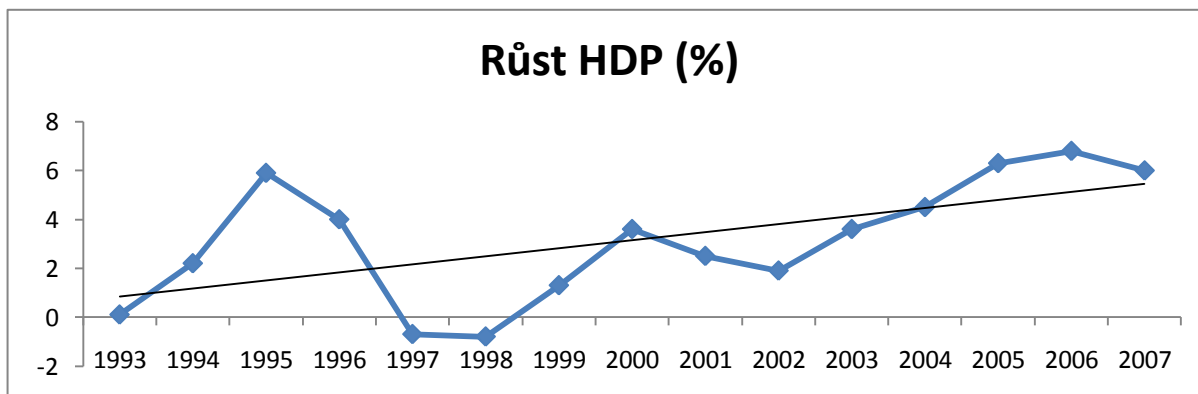
Tab. 4.3 Růst HDP, Celkový daňový výnos jako % HDP a Daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce pro Českou republiku v letech 1993-2007

Česko	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Růst HDP (%)	0,1	2,2	5,9	4	-0,7	-0,8	1,3	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,3	6,8	6
Celkový daňový výnos jako % HDP	40,4	38,9	37,5	36	36,3	34,9	35,8	35,3	35,6	36,3	37,3	37,8	37,5	36,9	36,4
Daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce	42,6	42,8	43,2	42,6	42,9	42,8	42,7	42,7	42,6	42,9	43,2	43,5	43,8	42,6	42,9

Zdroj: OECD: factbook 2009

Z uvedených dat vysledujeme vývoj v letech 1993-2007 a z předešlých poznatků nastíníme možná doporučení pro tvůrce hospodářské politiky.

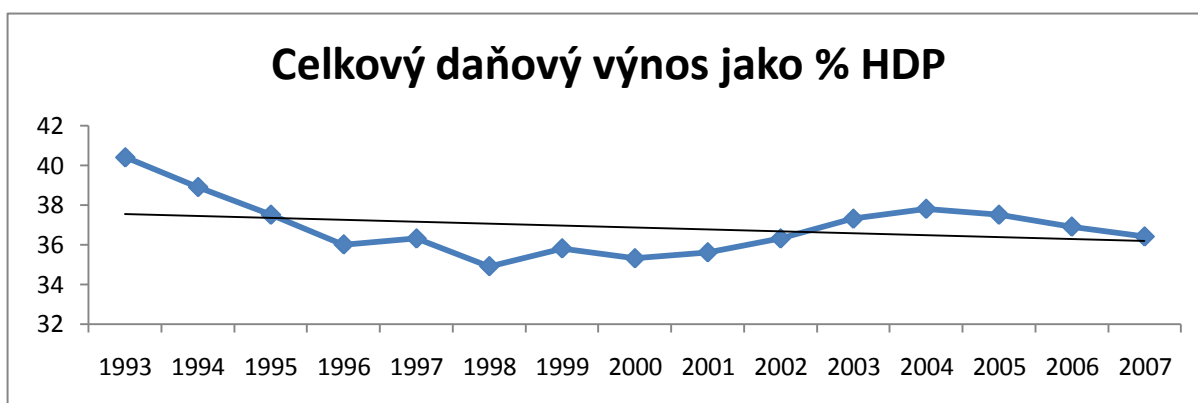
Graf 4.8 Vývoj růstu HDP pro Českou republiku v letech 1993-2007

Zdroj: OECD Factbook 2009, vlastní propočty

Z dlouhodobého hlediska Česká republika zaznamenává ekonomický růst, záporný růst byl pouze v letech 1997 a 1998, mírný pokles růstu pak v letech 2001 a 2002. Největšího růstu jsme dosahovali roku 1995 a pak od roku 2002-2006. Růst let 2000-2006 bude asi stěží opakovatelný. Byl dán jedinečnými událostmi, jako byl například vstup do EU v roce 2004 či začátkem tohoto desetiletí dovršení transformace a již plnohodnotný přechod na tržní ekonomiku a tím pádem dohánění západních vyspělých tržních ekonomik.

Graf 4.9 Vývoj celkového daňového výnosu pro Českou republiku v letech 1993-2007

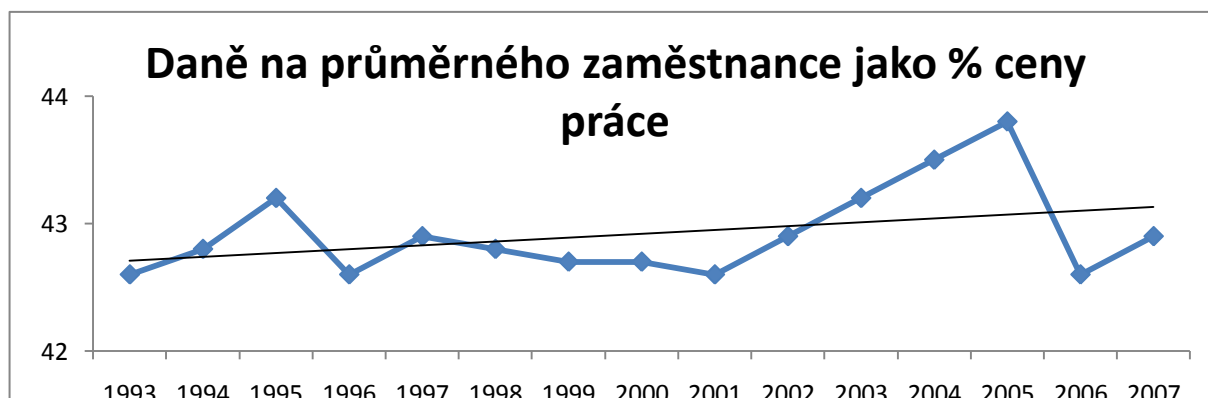

Zdroj: OECD Factbook 2009, vlastní propočty

Celkový daňový výnos jako % HDP od roku 1993 poměrně výrazně klesal, když v roce 1993 činil 40,4% až po rok 1998, kdy činil 34,9%. Navzdory vysokému růstu v roce

1995 daňový výnos naopak klesal, což bylo způsobeno tím, že daně neustále klesaly. Od roku 2000 do roku 2004 daňový výnos naopak vzrůstal, což bylo způsobeno růstem ekonomiky. Daně se tedy výrazně nesnižovaly, jako tomu bylo v 90. letech. To byla podle mého názoru chyba, v době ekonomického růstu je snadnější snižovat daně, protože to nemá velký dopad na výpadky daňových příjmů do státního rozpočtu, jako by to mělo v době hospodářského poklesu.

Graf 4.10 Vývoj daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce pro Českou republiku v letech 1993-2007

Zdroj: OECD Factbook 2009, vlastní propočty

Daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce byly od roku 1993 do roku 2007 na poměrně konstantní úrovni od 42,6% v roce 1993 a 1996 po 43,8% v roce 2005. Pohybují se tedy na úrovni 43%. Ze spojnice trendu ale můžeme vyčíst mírný vzrůst. Tyto daně jsou též poměrně vysoké, jsou nejen vyšší než průměr OECD, ale také po Maďarsku druhé nejvyšší ze zemí zkoumaných v předešlé podkapitole. Zde tudíž existuje výrazný prostor pro jejich snížení.

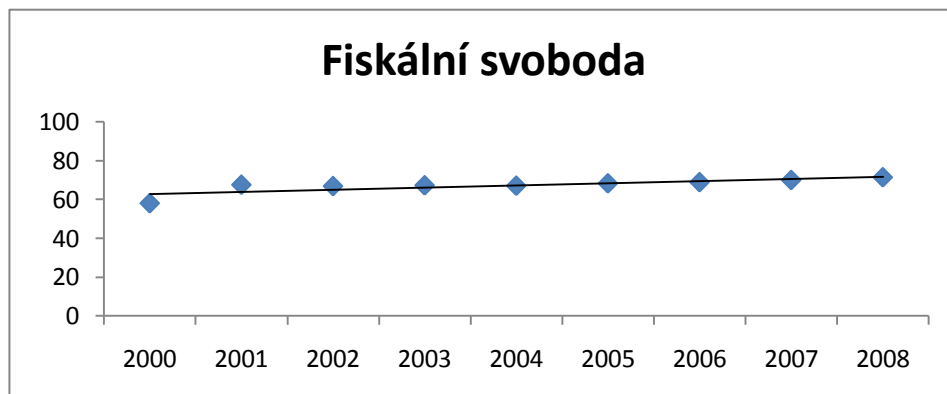
Tab. 4.4 Vývoj ekonomického růstu v %, fiskální svobody a státní správy v České republice v letech 2000-2008

ČR	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
růst HDP	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5
Fiskální svoboda	58,1	67,5	66,8	67,2	67	68,2	68,8	69,9	71,3
Státní správa	49,6	49,6	33,7	45,6	40,9	15,1	36,8	47,1	45,6
Průměr FS a SS	53,85	58,55	50,25	56,4	53,95	41,65	52,8	58,5	58,45

Zdroj: Heritage Foundation, vlastní propočty

Pomocí této tabulky sestrojíme analogicky grafy jako výše v textu a budeme zkoumat možná doporučení.

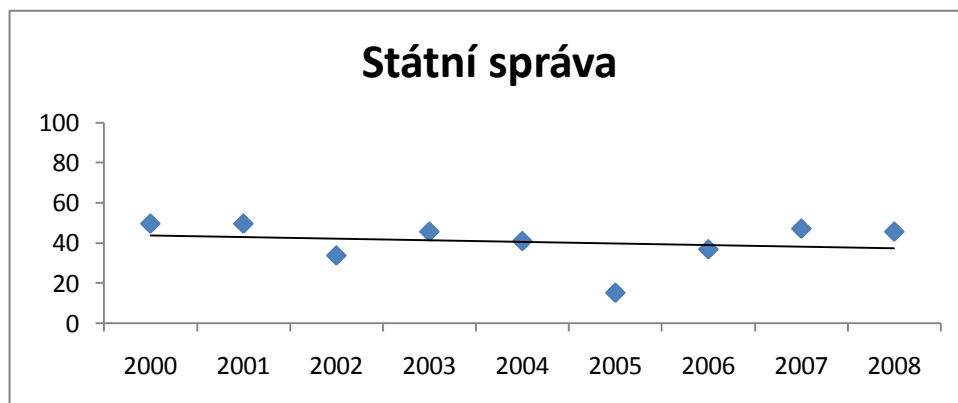
Graf 4.11 Vývoj fiskální svobody České republiky od roku 2000 do roku 2008

Zdroj: Heritage Foundation, vlastní propočty

Fiskální svoboda neustále v České republice roste, což je prokazatelné pozitivum pro ekonomický růst, jako to dokazuje srovnávání ekonomik v předešlé podkapitole. Fiskální svoboda by tedy mohla nadále růst, čímž by se podpořil také dlouhodobý ekonomický růst.

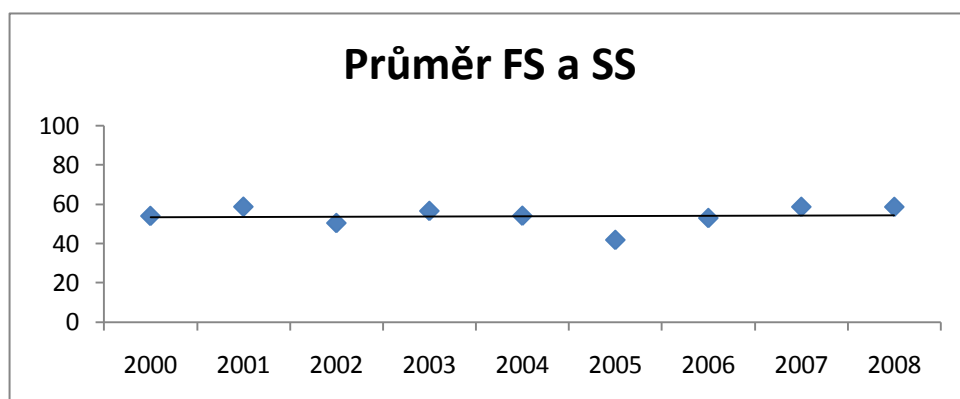
Graf 4.12 Vývoj státní správy v České republice v letech 2000-2008

Zdroj: Heritage Foundation, vlastní propočty

Státní správa se v Česku neustále zvětšuje. Nejhorší výsledek byl v roce 2005, což bylo dáno volbami v roce 2006, kdy se v roce 2005 schvalovaly různé „předvolební dárečky“. Velikost státní správy u nás je tedy na velké úrovni a měla by se postupem času neustále snižovat. Ve srovnání s ostatními zeměmi jsme v horší polovině, což může být negativní faktor ekonomického růstu.

Graf 4.13 Vývoj průměru fiskální svobody a státní správy v České republice v letech 2000-2008

Zdroj: Heritage Foundation, vlastní propočty

Průměr fiskální svobody a státní správy vykazuje mírný růst. Je brzděn přílišnou státní správou. Mělo by dojít ke snížení daňového zatížení a výraznému snížení vládních výdajů.

4.5 Možná doporučení tvůrcům hospodářské politiky

1) Snížení daňové zátěže práce

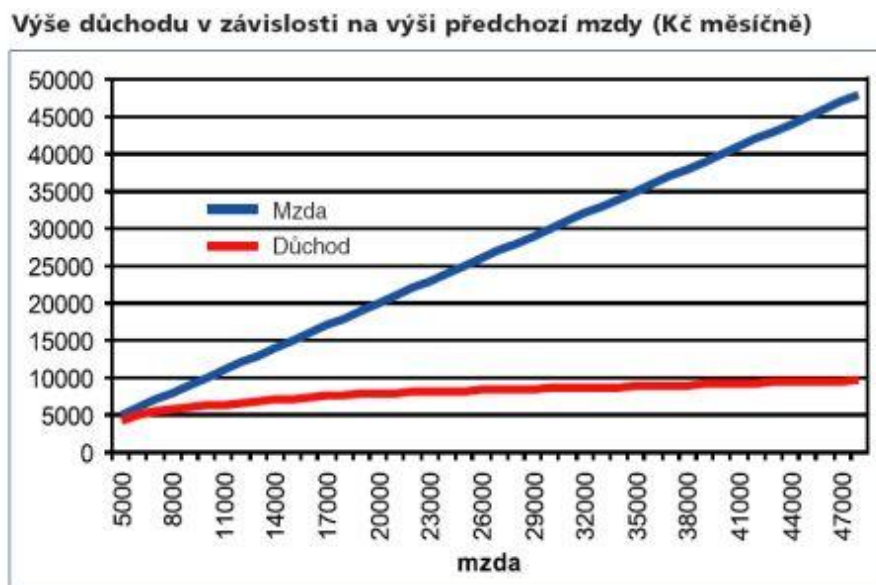
Česká republika má nadměrnou zátěž práce ve srovnání se zeměmi OECD. Její výrazné snížení by mohlo zlevnit pracovní sílu a zvýšit konkurenceschopnost České republiky vůči ostatním zemím. Snížit by se měla daň z příjmu fyzických osob a zejména odvody na sociální, popř. zdravotní pojištění, které jsou součástí mzdy.

2) Reforma důchodového systému

Současný důchodový systém je dlouhodobě neudržitelný díky demografickému stárnutí populace. Důchody tvoří největší položku státního rozpočtu. V současném systému také dochází k velkému přerozdělování vůči poměru odvedené mzdy a výši důchodu. Se zvyšujícím odvody se jen nepatrně zvyšuje vyplácený důchod ve stáří. Pokud by byla část odvodů na sociální pojištění ponechána občanům, kteří by si individuálně spořili do privátních fondů, nedocházelo by k tak velkému

přerozdělování a důchodový systém by sice měl určitý čas příjmový výpadek, ale systém by byl dlouhodobě udržitelný.

Obr. 4.1 Výše důchodu v závislosti na výši předchozí mzdy (Kč měsíčně)

Zdroj: ODS – modrá šance

3) Reforma státní správy

Zásadně by se měla reformovat státní správa tak, že by se snížil podíl vládních výdajů na HDP. To by nejenže umožnilo větší míru individuálního rozhodování, ale také by se omezilo plýtvání. Mandatorní výdaje tvoří výrazné procento státního rozpočtu, díky štědrosti našeho sociálního systému, na který naše ekonomika nemá takovou úroveň, dochází k velkým rozpočtovým schodkům. Podle některých ekonomů 83% deficitu tvoří strukturální deficit, který nesouvisí s hospodářskými cykly. Také státní zakázky jsou v České republice často předražené a často spojeny s korupčními skandály.

5 Závěr

Cílem mé práce bylo dokázat, že zvyšující se přerozdělování má negativní vliv na ekonomický růst. To se prokázalo jak v analytické části u zkoumaných zemí, tak i v aplikační části, kdy byly srovnávány země a jejich závislost na ekonomickém růst a míře přerozdělování.

U analyzovaných zemí se ukázalo, že důsledně provedené reformy vedoucí k omezení přerozdělování, jakými byly zejména ty na Novém Zélandě, z dlouhodobého hlediska mají velice pozitivní vliv na ekonomický růst. Naopak přílišné přerozdělování přes vysoké daně a štědrý sociální systém vede k velmi nízkému ekonomickému růstu, jako tomu bylo ve Švédsku v devadesátých letech. Hospodářské reformy provedené ve Velké Británii za Margaret Thatcherové a v USA za prezidentství Ronalda Reagana byly jen zčásti úspěšné. V USA se podařilo snížit přímé daně, zkrátit v té době vysokou inflaci a snížit nezaměstnanost. Díky těmto změnám se podařilo nastartovat ekonomický růst. Naopak se nepodařilo se však snížit nepřímé daně, ty naopak vzrostly a také se nepodařilo snížit celkový vládní dluh, který byl jednou z priorit Ronalda Reagana. Ve Velké Británii se podařila deregulace, privatizace a celkové posílení většího fungování tržních sil v ekonomice. Podařilo se také snížit přímé daně, ale naopak se nepodařilo snížit podíl vládních výdajů na HDP, podobně jako v USA.

V aplikační části grafy jasně ukazují, že země, které mají vyšší daně a větší podíl vládních výdajů na HDP, mají zpravidla nižší ekonomický růst. U některých zemí to nebylo úplně prokazatelné, nicméně jsou i jiné faktory, které mají na ekonomický růst vliv. Příkladem může být institucionální prostředí.

Česká republika však hypotézu, že s vzrůstajícím přerozdělováním klesá ekonomický růst, naprosto splňuje. V porovnání s podobnými ekonomikami, jako je ta naše, se to ukazuje plnou měrou. Zejména u pobaltských zemí, které výrazně omezily přerozdělování, se projevíly velice vysoké ekonomické růsty. Také Slovensko, které počátkem tohoto desetiletí provedlo reformy, které omezily přerozdělování, dosahovalo vysokého ekonomického růstu. Naopak Polsko a Maďarsko, které mají stejně jako Česká republika poměrně vysoké

přerozdělování, dosahovali v porovnání s pobaltskými zeměmi a Slovenskem nižšího ekonomického růstu.

Česká republika by měla provést některé reformy. Snížit daňové zatížení, zejména daňové zatížení práce, které je vysoké, dále provést důchodovou reformu, poněvadž současný důchodový systém je neudržitelný a důchody tvoří největší položku státního rozpočtu. V současném systému také dochází k velkému přerozdělování vůči poměru odvedené částky a výši důchodu. Mezi provedenými reformami by také neměla chybět reforma státní správy, která je neefektivní a dochází v ní k velkému plýtvání.

V současné době je v České republice před volbami a po nich se ukáže, zda se česká ekonomika vydá cestou dalšího přerozdělování a zadlužování či zda se vydá opačným směrem, cestou zodpovědné fiskální politiky, vyrovnaných rozpočtů, postupného splácení veřejného dluhu a přiměřených daní, které nejsou demotivující vůči jedinci. Nízké daně by též mohly přinést jistou konkurenční výhodu. Poměrně štědrý sociální systém také příliš nemotivuje ke zdokonalování jedinců a k jejich snaze postarat se o sebe sám a nebýt závislý na sociálních dávkách.

Spolu s podporou školství vědy a výzkumu, které jsou dlouhodobě podfinancovány a zlepšení stavu korupce, která je podle mezinárodního srovnání na velmi vysoké úrovni by se mohla z České republiky stát vysocekonkurenční výkonná znalostní ekonomika postavená na vzdělaných a zodpovědných jedincích. Jak to dopadne, záleží jen na voličích.

Seznam použité literatury

- CIHELKOVÁ, E.; HOLUB, A; JAKŠ, J. *USA-Japonsko-SRN*. 2.vyd. Praha: Oeconomica, 2003. 136 s. ISBN 80-245-0594-0.
- FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. 1.vyd. Brno: Barrister&Principal, 1999. 389 s. ISBN 80-85947-44-7.
- FRIEDMAN, M. *Kapitalismus a svoboda*. Přel. J. Jonáš. 1.vyd. Jinočany: H&H, 1994. 182 s. ISBN 80-85787-33-4
- FRIEDMAN, M.; FRIEDMAN, R. *Svoboda volby*. Přel. P. a J. Vrecionovi. 1.vyd. Jinočany: H&H, 1992. 318 s. ISBN 80-85467-85-2.
- GALBRAITH, J.K. *Ekonomía s spoločenské ciele*. Přel. J. Erben. 1.vyd. Bratislava: Pravda. 1984. 445 s.
- HAYEK, F.A. *Cesta do otroctví*. Přel. V. Machová. 1.vyd. Brno : Barrister & Principal, 2004. 215 s. ISBN 80-86598-71-3.
- HAYEK, F.A. *Právo, zákonodárství a svoboda : (nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie)*. [Sv.] 2, *Fata morgána sociální spravedlivosti*. Přel. T. Ježek. 1.vyd. Praha: Academia, 1991. 140 s. ISBN 80-200-0309-6.
- HAYEK, F.A. *Právo, zákonodárství a svoboda : (nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie)*. [Sv.] 3, *Politický řád svobodného lidu*. Přel. T. Ježek. 1.vyd. Praha: Academia, 1991, 151 s. ISBN 80-200-0378-9.
- HOLMAN, R. a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 1999. 541 s. ISBN 80-7179-238-1.
- MISES, L. v. *Liberalismus* .Přel. A. Kvasničková, Z. Talábová, J. Šíma. Praha: Ekopress, 1998, 186 s. ISBN 80-86119-08-4.
- MISES, L.v. *Lidská jednání: Pojednání o ekonomii*. Přel. J. Šíma a kol. Praha: Liberální institut, 2006. 959 s. ISBN 80-86389-45-6
- KEYNES, J. M. *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1963. 338 s.
- SOJKA, M. a kol. *Dějiny ekonomických teorií. 1. část*. 1.vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1991. s.194. ISBN 80-7079-937-4.
- SOJKA, M. a kol. *Dějiny ekonomických teorií. 2. část*. 1.vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1991. s.195-403. ISBN 80-7079-937-4.

SOJKA, M. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, 1999. 156 s. ISBN 80-7169-827-X.

SOJKA, M. *Milton Friedman: svět liberální ekonomie*. 1.vyd. Praha: Epocha, 1996. 80 s. ISBN 80-902129-2-1.

ŠÍMA, J.(ed.) *Roger Douglas: tvůrce nejúspěšnější hospodářské reformy 20. století*. Praha: Liberální institut, 1999. 98 s. ISBN 80-902270-7-4.

TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika: 1900-2007*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2008. 262 s. ISBN 978-80-7400-002-7.

URBAN, L. *Praktická hospodářská politika*. 1.vyd, dotisk. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1995. 190 s. ISBN 80-7079-941-2.

Internetové zdroje:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Makroekonomické údaje* [online]. [cit.2010-04-18].

Dostupné na WWW:

<http://www.czso.cz/>

MMF. *World Economic Outlook Database, October 2009* [online]. [cit.2010-04-18].

Dostupné na WWW:

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/index.aspx>

ODS. *Modrá šance* [online]. [cit.2010-04-18]. Dostupné na WWW:

http://www.ods.cz/docs/publikace/modra_sance-soc.pdf

OECD. *Factbook 2009* [online]. [cit.2010-04-18]. Dostupné na WWW:

<http://oberon.sourceoecd.org/vl=6943787/cl=31/nw=1/rpsv/factbook2009/index.htm>

THE HERITAGE FOUNDATION. *Index ekonomické svobody* [online]. [cit.2010-04-18].

Dostupné na WWW:

<http://www.heritage.org/index/>

Seznam použitých zkratek

ČSÚ	Český statistický úřad
HDP	Hrubý domácí produkt
MMF	Mezinárodní měnový fond
ODS	Občanská demokratický strana
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byl(a) seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst.3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 7.5. 2010

Stanislav Kappel

jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

Troubelice 50

783 83

Seznam příloh

Příloha 1: Růst HDP zemí OECD v letech 1993-2007

Příloha 2: Celkový daňový výnos jako % HDP zemí OECD v letech 1993-2007

Příloha 3: Daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce zemí OECD v letech 1993-2007

Příloha 4: Průměrné hodnoty růstu HDP, celkového daňového výnosu jako % HDP a daně na průměrného zaměstnance jako % ceny práce zemí OECD v letech 1993-2007

Příloha 5: Fiskální svoboda vybraných zemí

Příloha 6: Státní správa vybraných zemí

Příloha 7: Růst HDP v % vybraných zemí